
3 1761 04433 6030

ROZPRAVY
ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ V PRAZE.

ROČNÍK III. TŘÍDA III. ČÍSLO 3.

HLÁSKOSLOVÍ NÁŘEČÍ JIHOČESKÝCH.

I. ČÁST:

CONSONANTISMUS.

PODÁVÁ

VAVŘINEC JOSEF DUŠEK.

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.
1894.

ROZPRAVY
ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ V PRAZE.

ROČNÍK III. TŘÍDA III. ČÍSLO 3. [9]

HLÁSKOSLOVÍ NÁŘEČÍ JIHOČESKÝCH.

I. ČÁST: CONSONANTISMUS.

PODÁVÁ

VAVŘINEC JOSEF DUŠEK.

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.
1894.

PŘEDLOŽENO DNE 8. LEDNA 1894.

[illegible]

ÚVOD.

Práce tato jest zpracování části materialu, který jsem nashromáždil hlavně na vědecké cestě konané s podporou sl. České akademie cís. Františka Josefa r. 1892. Střídavá churavost a školní zaměstnání nedovolily mi ještě během téhož roku sebraný material zpracovati a sl. Akademii předložiti. Roku 1893 vydal jsem se s velmi skrovnými prostředky o prázdninách opět na cestu a sbírky své doplňoval. A i tato druhá cesta hojného poskytla užitku, zvláště i vyučením několika sběratelů, tak že material stojící mi po ruce jest dnes více než na 50.000 lístcích obsažen.

V této práci podávám *consonantismus jihovýchodních Čech* sestavený na základě vědeckém, při čemž zúmyslně pominuty jsou skoro veškery výklady, aby tím rozsah práce jednak nevzrostl, jednak obsah se nezastíral. Z té příčiny pak jest mi několik stručných poznámek tuto učiniti, aby snad nevzniklo v té které věci nedorozumění.

Při pravopise hleděl jsem přesně k lidové výslovnosti, ano i přízvuk někde jsem poznamenal; to týká se zejména délky a krátkosti slabik. Ovšem nemohl jsem užiti fonetického pravopisu z té příčiny, že by tím přehled zvláštností velice se zatemnil, anať by se objevila řada nezvyklých oku skupin, které ve skutečnosti jsou zcela obecny ve všech nářečích, takže bez obtíží a škody jest nejlépe ponechati pravopis ustálený. To týče se zejména výslovnosti jasných souhlásek v zásloví, na př.: be*z*, sna*d*, dlu*h* atd., jakož i v sousedství temných na př.: se*d*te, ne*h*ty a p.

Při tom ovšem nelze pominouti mlčením, že v nářečí doudlebském, t. j. v osadách v Pomalší vyslovuje lid souhlásky jasné na konci slov velmi zhusta čistě, na př.: ha*d* le*z* na ze*ď*; nemo*h* dlu*h* zaplatit, což zavdalo příčinu ku klamné domněnce, že tu je slyšeti jakýsi zbytek po ъ, ь. Že tomu tak není, ukazují jasně slova jako: strá*ž* m. stráže, nikoli strážь, hrá*z* m. hráze a pod.

Jiný velmi důležitý zjev jest spojování slov u výslovnosti v nahodilé celky a vliv souhlásek koncových na náslovné a opačně. I té věci pilně dbáno v této práci a tuším, že hojně poskytne se tu filologovi materialu cenného.

Jinak připomínám, že naprosto jsem se vyhýbal všemu *upravování* a *opravování* daného materialu, neboť po mém soudě je to nepřípustno, aby sběratel po svém vkuse a po své chuti a domněnce opravoval a šlechtil. Co zdálo se

1*

mi pochybno a jen nahodilé, to jsem vypustil; a až nabudu o tom pevné jistoty odjinud, pak uvedu to na své místo. I jakkoli každá lidská práce omylům jest vystavena, přece doufám, že při dlouholeté praxi a poctivé svědomitosti dovedl jsem se ubrániti všeho, což by hrubě bylo práci této na škodu.

Jen ještě třeba vyložiti místní ohraničení jednotlivých částí této oblasti jazykové. Myslím, že celé Pošumaví tvoří jazykový celek, k němuž druží se *ostrov stříbrský* a vsi *zálesacké* u Kralovic. Na těchto ostrovech nalezl jsem touž mluvu jako na Chodsku, jen že se mi zdála zachovalejší a barvitější. Nepřetržitý pak pruh od *Postřekova* (Dmžl.) až k *Trhovým Svinům* rozděluji na *podřečí domažlické*, jehož východní hranice od Polyně běží k Pocinovicům, poslední to zároveň vsi *chodské*, kterýmž názvem označuji po běžném zvyku zbytky někdejšího různořečí chodského. Sousední podřečí je *klatovské* a sahá až k Nalžovu a Rabí; toto blíží se značně k domažlickému, zvláště svým zabarvením hlásek a přizvukováním. Odtud vše na východ až k řece Blanici dalo by se zahrnouti názvem *podřečí pootavské;* to již spíše středočeskému se blíží nežli západnímu, nicméně má s tímto společnou i měkkost retnic v některých příkladech i hiatické *h*; samo pak zvláště vyznačuje se proměnou zubnic a sykavek v *j*, jakož i častým vsouváním této souhlásky před sykavku. Mezi Blanicí a Vltavou šíří se *podřečí netolické* — zvané po starém tu kdysi kmeni — jež ovšem posud nebylo mi možno zevrubněji prozkoumati. V Pomalší za Vltavou jest *podřečí doudlebské*, jež na roveň chodskému ostřeji od ostatních se odlišuje.

Všem těmto podřečím společno jest hiatické *h* a odsutí *j* v násloví, měkkost retnic, změna zubnic a sykavek v *j*, jakož i vsouvání jeho před sykavky; částečně uchovávané *ľ*, jakož i vokalisace *l* a *r* v *ⁱl*, *ⁱr* a změna těchto souhlásek v samohlásky, častější poměrně střídání *r* a *ř*, odsouvání *n* v násloví, střídání *n* a *ň*, hojná změna *d* v *r*, jakož i poměrně časté odsutí *d*, *t* a změna tohoto v *k*; častá změna *v* v *b*; nepřisouvání hiatického *v* v násloví na Doudlebsku a často i jinde (jistě častěji nežli v středních Čechách); častá změna *k* v *h* u přisouvání tohoto před souhláskou, hojnější změna *s* v *š* a *c*, jakož i mnohé přesmyčky a sraženiny.

Uvádím, jak zřejmo, jen zvláštnosti týkající se souhlásek, aby snáze stanoven byl základ pro hledisko na tuto práci. Zároveň připomínám, že při každém zjevu jazykovém zachován byl, pokud bylo možno, stejný postup zeměpisný, t. j. uváděny nejprve doklady ze Stříbrska a Domažlicka, pak směrem jihozápadním přes Kdyni, Strážov, Klatovy, Sušici, Horažďovice, Strakonice, Volyň, Písek, Netolice, Budějovice k Trhovým Svinům. Touto jednotou postupu nabyto jest jasnějšího přehledu při ubývání nebo přibývání některého zjevu, ovšem nejedno slovo bylo dvakráte i vícekráte opakovati pro úplnost statistickou. Toho však při práci hláskoslovné nelze se vyvarovati, pracuje-li se s určitým principem.

Ku konci mám za milou povinnost vzdáti upřímné díky mnoha pánům, jichž podpory na cestě se mi dostalo, ať pohoštěním nebo průvodem nebo i sbíráním látky a doplněním všeho, co mně samotnému nebylo možno sebrati a shromážditi. Svým časem jich jména uveřejním.

V Karlíně na den sv. 10 mučedníků 1891.

Souhlásky l, r, ř.

§ 1. l.

1. Ani v jedné krajině nepoznal jsem přesného rozdílu *ł* a *l*. Tvrdou výslovnost částečně uchovávají na ostrůvku stříbrském, na př.: děti *šłý* (Otročín); jaro se *vodcřeło* (dto.); ten *tłustej*, ten *był* von (Sulislav); vedle: s tú *školú* (dto.); aby si to *vzeła* (Vranov) a j. Z části okolo Domažlic v nář. chodském zejména starší obyvatelé Postřekova, Pocinovic a Lhoty mají tvrdou výslovnost,*) na př.: *kłombadło* (N. Postř.); *hłupostʼ* (Postř.); *dłúhý* Behno (Klenč); jak to *buło* do Rochce do ouvoze (Lhota); já mám *jabłunku* (Pocin.) a j. Celkem však připomněti sluší, že tato tvrdost ustupuje bezbarvému *l*.

Ostatně nenašel jsem *ł* až v nářečí doudlebském, kde pěkně se odstiňuje při tamní jemné výslovnosti zvláště souhlásek retných. V Nežeticích starší sedlák i mladá hospodyně střídali *ł* a *l*, na př.: *vypłatił, złatejch, koupił,* za tu *łavku*; také v Otěvíku selská děvčata zapadala v hlubší výslovnost, kdežto v Trh. Svinech již jen nejstarší dovedou vysloviti *ł*, na př. von tu *był?* Ju!

2. Jiná zvláštnost jest přisouvání plné hlásky nebo polohlásky před *l* nebo za něj, je-li toto slabikotvorné. Tak zejména: do *Pilzně* (Sulislav); v *Pilzni* (Brnířov); tam (ve voze) už je *pilno* (plno) Nýrsko; v hospodě je *pilno* (Pocinov.); dyž je *pelno* (Postřek.); *jilem* (dto.); to odpovídá *stč.* vilk, *stb.* плънъ, *rus.* polnoj, *bulh.* плън, *pol.* pełny.

Rovněž: to byl *nesmysel* (Postřek.); můj *oumysel* nebude jiný (N. Kdyň); dále u Horažďovic: zpívali, jaký přišly na *mysel* (Boubín); nejdou mi na *mysel* (D. Pořič. Strakon.); a dále na jihových. *oumysel, mysel* (Svojnice). Jemným názvukem vyslovují v Doudl.: přide na *mysᵉl* (Trh. Sviny); pěkný *oumysᵉl* (Nežetice) a j. To odpovídá *stb.* мыслъ, *nbulh.* мисъл, *srb.* misao.

Ve slově *slza* (*stb.* слъза, *rus.* sleza, *bul.* слъза) objevuje se *u* neb *ou* a to na Chodsku: *sluzila*, jesli ještě *sluzí* (Postřek.); a odtud na vých.: *sluzičky* (Žichovice); *slouze, sluzička* (Svojnice u Husin.); *sluze, slouze* (Kraselov, Štěkeň); v nářečí doudl. *sluze* i *slouze* (Komářice, Nežetice).**)

Konečně v Pocinovicích (chod.) říkají *mličky* mlhám, což ovšem může býti vyloženo i za sraženinu z *mlžičky*.

3. Opačně zase lid vysouvá samohlásku při *l* a to skoro v týchž místech. V nářečí chodském: je veliký *plno* (Pocinovice); ten je *slnej* (N. Kdyň a okolí); holubi *mlnáříci* (dto., H. H. Raděj.); — odtud dále na jihových. od *mlnáře* Pavlíka (Dub. Lhota); tleje to pole je *mlnářoje* (Spůle); rovněž od Horažďovic k Písku, na př.: *mlnář* má pytlíček (ale: pane *mynáři!* D. Pořič); *mlnáři* sou (Strakon.); naštivit *mlnáře* (Kraselov); ten *mlnář* třítecke j (Radešov); *mlnář, plnej, slnej* (RHODS); na Přešticku slyšeti *mlnář* i *mynář* (Jíno); v Prachenště *mlnář*

---

*) V článku »O hláskosloví chodském« v. Listy fil. 1891, 44 chybně považuje se *l* v *slnej*, *vlna* za tvrdé (srv. dále).

**) Srovn. i Kotsmích Doudl. str. 8.

(Svojnice, Partot., Štěkeň); táž výslovnost přechází i do doudlebštiny, na př.: plavskej *mlnář* (Doudl., Todeň; Komářice, kdež i *menář* a *mynář* slýchati); *mlnářovi* do kalhot (Třebeč) a j. Srvn. *rus.* a *srb.* mlin, *pol.* młyn; *stb.* silьnъ, *rus.* sil'nyj, *bulh.* silen, *srb.* silan, kde všude objevuje se *i*.

4. *l* se *odsouvá* a to obecně na konci part. act., ač v Sulislavech poměrně často ozývá se: *vokrádl, nekukl na to* a t. d., na Chodsku: někerej se oletin (ovšem) *slík* (Postřek.); *láf* (uhodil) ji do hlavy (dto.); dyby tam *pás* (N. Kdyň); — na Klatovsku: tak by si ho *přím* (příml = přijal) každej den (Kolinec); — Janek sebou *trh, popad, řek, leh* (Strážov); — na Strakonicku: *řek* to, *ved* kobylu, *sed* na ni (Kraselov); — na Písecku: *utek, usek, ulit, pích, zamet* (Křešťovice) a j. — v Doudlebsku: zas to tak *doved* (udělal; Trh. Sviny); pročej-si si kalhoty *svlék* (Březí a j.).

Jindy odsouvá se *l* v násloví na př. v Domažlicku: *hal, hář* (Brnířov); — na Klatovsku: u *Hoteckejch* (Lh. Spůle); *žíce* (Strážov, H. Rad., Sv. Jan, Partot., Zubč.); *žičník* (Polyně); maji třibrný *žíce* (Kolinec); *níně* = lněné snmeno*) (Varvažov); — a dále na východ přes Veřechov, Kvášňovice, Kraselov a Svojnici.

Poměrně časté je vysouvání *l* uprostřed slova a to

a) v prvé slabice hned za náslovnou souhláskou, na př.: *mčí* (mlčí), byla zechtěná (padlá); květina vadne a *kátí* se (Postřekov); u *Kýčů* (Kl-) (Spůle); — brambory v *šupinách* (sl). (Sušice); v chalupě *m̊ýnářoje* (ml). (Elhovice; Žichovice, Radešov); *čovek* (čl) celej se zvondá (Kraselov); — *skaplo* (skl) mu, šupina brambor, heď (hleď), hediž (Svojnice); — rovněž na Doudlebsku: *katit* se, *kupko* nití, *úmara, chup* (Velešín, Zubčice, Komářice);

b) v prostřed slova vůbec, na př. *počtáře* na loži (Postřekov); *másníky* (máslníky = klouzky; dto); *paprsek* (hřeben); *jabko* v ramenu; smrděl *umrčinou*; *hospánek* (hals-bändchen ve významu »stužky do vlasů«; N. Kdyň); — *poštář, jabko* (Strážov); *vopín* (oplín) (Polyň); *řemesník, másnice* (Radešov); *jabko* (Řepice, Strakonice, RHODS); *podýšť***) (Řesánice); *moci* (moc-li) ste za to dal? (Horažď.); *krchat* (chrchlat; Doudl.); *jabko, lajbík* (Nežetice, Březí, Sviny, Velešín, Zubčice a j.); *poštáře* (Březí); dybych mněl *pu*-žejdlíkovou sklenici (Žichovice); na hromice na *pů*-pece; na *pů*-píce, zanech eště více (Soběš.);

c) za *l* bývá samohláska na př.: *koutra* (koltra = záslona; Jinín); — zvláště na Doudlebsku; *oumara, oumárka* vedle *olmarka* = *jarmara****) v Todni, Doudlebích, Nežeticích, Komářice; vedle *půl* slyšeti *pou*, na př.: z-pou-šika (trochu šikmo; Komář.); ve Svinech *mečte* vedle *mčte*; tože i v Domažlicku: ty musíš *mečit* (Brnířov). I to je konečně povšimnutí hodno, že vedle *mlnář* v těchto stranách slyšeti *menář* i *mynář*; toto má úplnou převahu v středočeském nářečí;

d) ojedinělý, tuším, případ je, kde *l* mezi dvěma samohláskama mizí, na př.: druhej den *bya* (byla) pryč; *povidaa* (povidala), že leží v lese; *bya* nejvěčí siberie (Kraselov).

*) Srovn. *civí* — cibulová nať.

**) po-dlí-šť, t. j. dřevo pod rozvorou držící voj vzhůru.

***) ital. armario, fr. armoire změněno v češt. v *almář*, *almara* etc. a tudíž *u* stojí naproti *l*.

5. Naproti odsuvce bývá dosti zhusta *přisouvání l*. V Chodsku: *klombadlo* (kyvadlo); *šlejdrem* (popříč) to de; *zdvořlivej* (Postřekov); *kuřlák* (Brnířov); *skublat, skublaná* sláma (škubat, zdrchat; Pocinovice); *bruslinky* (Lhota, N. Kdyň); *lutrejch* (otrušík); *mlíč* (míč; N. Kdyň); — mlíč, *ouředlník* (Strážov); *poltrubí* (Polyň); silnej *kuřlák* (Češtice, Sušice); *nekaple* (Přeštice); *mlíč* (Partot.); — na Horažďovicku a Písecku: *molždíř, štatule* (štatue; Horažď.); vem si molždíř (Veřechov); mlíč (Písek); necancej si rozum, dyť si *blaf* (paf — hotov; Kraselov); *lutrejch* (dto.); *ouřadlní* věc (Babiny); *kapradlí, smradlena* = smradina (Varvaž.); to vám byla *páčlivost, nechlechtej* se tolik, přestaneš *šlupat* (šupat) toho psa (Štěkeň); — na Netolicku: *mlíč, křaplavej* hrnec, *chraplavej* děrek, *brusliny, drnclovat, viklýř*, vítr *hluči, šmatlocha* (Svojnice); — na Doudlebsku: *karblovat* = zámíšet (Velešín); *vandlička* *) = vanička (Zubčice); *uhránčlivá* voda (Komářice).

Mnohá z těchto slov hojně i v jiných stranách Čech se objevují.

6. *l mění se v r* na př.: *rozbreptané* brambory (N. Kdyň); *reberanta* chytil (Strážov); *falář* (Partot.); *krášter* (Žichovice, Horažď.); ajbiš*certle* (Horažď., Kraselov); čekala na *švaryšara* (fr. chevauléger; Křešťovice); — sedum *pirulek* (Jedováry); *frydra* i flidra (Flittervogel = konipásek; Třebeč); *hovnivár, krystýr* (Svojnice).

S tím souvisí i přesmykování hlásek *l* a *r*, na př.: *Roleta* m. Loreta (Horažď.); *Rola, Roula* m. Lora od Lorenc (Vavřinec, jména v jižních Čechách oblíbeného); berou na hlavu *ralku* (Jinín); *muškatýrky* = muškatelky (Varvaž.). Srovn. § 28, 4.

7. *l* mění se v *n*, ale poměrně zřídka na př.: esli se nebudeš šetřit, *snadlo* se rozstůněš (H. Raděj.); *petronka* = petrolej (Štěkeň); *itrocín* = jitrocel (Varvaž.); *šrajtofna* z něm. Schreibtafel; *zmlsanej* m. zmlsalý (Svojnice); *venbloud* (Komářice);

8. *l* mění se v *d*, na př.: *devanduli* (levanduli) zalejvala (Křešťovice, Varvažov); srovn. 9.;

9. *l* mění se v *t*, na př.: *stupice* (slupice) u pluhu (Veřechov);

10. *l* mění se v *m*, na př.: *vembloud* i venbloud (Přeštice, rovněž ve Svojnici u Doudleb); *vembloudi* (Štěkeň).

11. *l* mění se v *j*, na př. *kujíček* = kulíšek (Partot.).

§ 2. r.

1. V stč. bylo *r* tvrdé a *r* měkké, které v záp. nářečích přešlo většinou v *ř*; slyšel jsem ve třech případech posud vyslovovati *ŕ* (rj) a to v Elhovicích: vyrostla mně *rozmarjína*, v Dlážďově: *hrjabky* (penízky), v Hvozdě, Hodovízi a Radějově: *Marjička* a Pepička. Možno, že nalezne se při bedlivém pátrání i jinde a ve více slovech.

2. V mluvě lidové ozývá se *r* mající lehký pazvuk samohláskový: *ᵉr, ⁱr*, což zvláště pěkně vyslovují na Doudlebsku, na příklad: oni do toho *sťrči*; *k'rb* de do komína; *k'rk, ťrnože, misťr* byl z Vídně, *h'rlička* (Trh. Sviny);

*) Srvn. něm. wannelein — wannerl.

byl tam až do *k'rku* (po krk ve vodě; Nežetice); *katest'r* (společno) je to (Rankov) a j.

Vedle toho skupina *pr* vyznívá hrčivě jako v stř. Čechách, na př.: to jen známko (trochu) *pršclo;* tu moc *pršelo* (Březí); žádný *prkno* tu nepřesihne (Nežetice) a j.

Na Přešticku vyslovoval 80letý cihlář Kasl: *s'rp* byl na všecko, vedle: šla se *s'řpem* na pole (Přeštice).

3. Tento pazvuk samohláskový přechází někdy v čistou samohlásku plnozvukou (jako při *l*), jenže jest tu značná různost; jsou to samohlásky *e, i, y, u, o.*

a) Ze všech nejčastěji postihl jsem *e*, což, tuším, leží v povaze této samohlásky; vyslovíme-li pozvolna slovo *srp*, asi *s..r..p*, ozve se nám mimoděčně *e* mezi *s* a *r*, kdežto mezi *r* a *p* vyzní temný zvuk hrčivý: *s.e.r.p:* ostatně lze s tím srovnati rus. *serp*, pol. *sierp*, proti stb. a nb. *srъpъ*, *srъp*, kde pološláska je po *r*, a srb. i česk. *srp*.

Na př.: dyž do někoho *berc* (drcnul; Pocinovice); — vy máte koláče pěkně *merhované* (různě mazané; Ouboč); *Koterbov* (Konice); *kerchov*,*) *vicher* (zelí bez hlávek); ta fuspudna je už chaterna (Štěkeň); *zberchat*, vyberchat se, *čertadlo.* (Svojnice); — na Doudlebsku: *hader* (Třebeč, Zubčice, Černice, Brloh, Sv. Jan); zberchat se, čertadlo (Doudl., srov. Kotsmích 27 a 29).

Naproti stb. *krъvь* je naše *krev*, gen. *krъvi* č. *krvi;* leč vlivem nom. slyšeti ve Vranově: dybych musil v *krevi* zůstat; a na Přešticku: von je *krevě* (pokrevný příbuzný; Přešť.);

b) *ir* a *yr* slyšeti v N. Kdyni, na př. *stirnad* i *stýrnad;*

c) *ur*, *ru* slyšeti je často, na př.: *turmácet se* (Pocinovice); on se *turmácet* (N. Kdyň); ty máš pořád v hlavě ňáký *turmací* = starosti (Štěkeň); *narut* (nárt) (Svojnice); *nárut* (Komářice, Doudleby); na *nárutě* netlačily (Rankov); *rubačka* m. rvačka (Svojn.); *petružel* (Zubčice);

d) *ry:* voj těch banďarů se mi udělal na nárytu puchejř (Štěkeň);

e) *ro* zaslechl jsem v Třeboni: *skroze* to ne, ač zvuk ten nebyl zcela jasný.

4. Naopak zase vysouvá se samohláska po *r* i před *r* jsoucí a to i v slovech domácích i cizích, na př.: v Chodsku: *prskejře;* míla *prskejř* od slunceti (Postřekov); *pokrváčko* (-kry-; Pocinov.); v *Hrštejně* ve mlejně (N. Kdyň); — na Klatovsku: *pokrvátko*, *pokrvadlo*,**) *pokrvačka* (puklice; Ouboč, Sv. Jan); řebřík má hole a *šprsle* (Sprieszel, Polyň); *Abrham* (Sušice); — v Horažďovicku: *Abrhám* (Kalenice); — na Přešticku: *mrhola* (či merhola, praž. varhula; D. Lukavice); — na Netolicku: *Abrhám, pokrváško, kontrbucí, Kabrhel* (= Gabriel; Svojnice); — srovn. *soumrk* (Soběslav); kúpil *drva* (Sv. Jan).

Dle uvedených příkladů viděti, že samohláska vypouští se v slabikách *ry, ra* a *er.*

5. Velmi zajímavý je případ, kde *r* zastupuje samohlásky *e, i, o*, na př. na Chodsku: *medrcína* (Postřekov); má *strnožky* (stonožky = hnisavý catarrh

*) Něm. Kirchhof; také říká se krychov, v Štěkni a Zubčici: Krchov a kirchof. (Srovn. § 28, 18.)

**) Stb. pokryvalo, rus. a srb. pokryvalo atd.

v očích; N. Kdyň); — na Klatovsku: *nčkrle* (= nyčko-hle; Řenče); na Strakonicku: mněl *frelonse* (Filzlaus) na prsou (Smržovice); *strnožka, devatrnáct* (Kraselov); — na Netolicku: *strnožka, umrnčnej* (umouněnej; Svojnice).

Sem, tuším, patří rovněž chodská ves *Mrdákov* m. *Medakov*, neboť byli Chodové soudkem medu povinni komoře královské a tudíž ves, která nejvíce chovem včel se zabývala, mohla míti po výrobku jméno; ostatně i blízká *Brť* na podobnou živnost ukazuje. Dle toho nynější změna v *Mrákov* nebyla by důvodná.

6. Opačným zjevem jest záměna souhlásky *r* samohláskou, což však jen zřídka se vyskytá, na př.: *hudloval* (hrdloval) lidi dost (Němčice); — přines sem holce *cukulata* (cukr-; Kraselov); — *umylec* (umrlec; Komářice).

7. *r* se *odsouvá*, na př.: *pakrát* přišil (přišel; Postřekov); *pyskejř* (puchýř; N. Kdyň); — *maštal* (vedle marštal i mařtal; Ondřovice, Hvízdalka); — *dcal* (drcálek = mlýnec); dyž já mu to mušim *kolikatnásob* říct (Horažď.); — Outratník byl z *Dobše* = Dobrše (Dřešín); tys, kluku, jako *tuť* (rtuť); ve Voďaných bude až pozejtří *jarmak* (Kraselov, Křešťovice); — *škatka* (charta) papíru; *rumejch* (praž. rumrejch); *pyskyřice* (Svojnice); — v *Bloze* = Brloze (Brloh u Kruml.); *honogle* = Haarnadel (Zubčice); *prostíadlo* (Sv. Jan).

8. *r* se *přisouvá*, na př.: jen dyž není *voršklivá* (Postřekov); *čurně* (praž. čuně; N. Kdyň); — mateří*drouška* (Horažď.); *brabouk* (pabouk = brouk; Svato); *kolomastryka* (gummielastikum; Horažď., Přeštice, Svojnice); — doudlebské: *jertel* = jetel (Doudl., Komářice, Zubč., Sv. Jan, Todeň); *katrestrem* (katastrem) jsme dohromady (Rankov).

Toto přisouvání jeví se často v předponě *po-*, na př.: *prostraněk;* jak nabyl, tak *prozbyl* (Svojnice); von to *prozdřel* (pozřel; RHODS); šecko *prozbyli* (Kolinec); — ona by *prozbyla* kšeft (Rankov).

9. *r* rádo mění se v *l* a to nejen ve slovech cizích, nýbrž i domácích; příčina toho zjevu jest rázu fysiologického a proto objevuje se případ tento ve všech nářečích českých. Zde ovšem hleděno jen k jihozáp. pruhu země České, na př. na Stříbrsku: náš *lichtář* má štyry koně vraný (Vranov); — v Domažlicku: *klejčíř, leservní* lejtnont (Postřekov); *kolůřky* (koroře, švestky); *čálka* i čárka (šiška chlebová z vejškrabku se solí a kmínem); *brumbál, brumbálek* (brumbár, chrobák); *šmolce* (cf. Schmorz; N. Kdyň); — v Klatovsku: *čulík* i čurýk (noční čepice pletená; Ouboč); *safrapolckej* kluku (Víteň); lichtář chodil dum vo-domu; *opelírovat; falář, plyskyř, plyskyřice* (Strážov, Žichovice); *levír* (Sušice); do jedný *flufty* (fronty; Kolinec); *plyskejře*, užijem *legraci* (dto., Lukavice; Přeštice); — v Horažďovicku: až sem přide *hadlář;* litají *brumbáli; legrace; almara* i jarmara (Horažď.); *loubíři* ho chytili (Branšov); *kvaltýry* pro čeledíny (Všetaty); *umlčí* i umrčí cesta (Boubín); *Lichtář* Vojta (Kalenice); — na Písecku: von si taky rád *zakládruje* = krade; to je žencká jako *kylisar;* ta *delechtorka* je samej honos = pýcha; to je *lichmajstr* vod drakounů; já bych jináč zlekýroval = regieren (Štěkeň); *hadlář* já nejsem; voj-tý doby *klempíruje* (krepiert); *kvartýl; cákl* (Zeiger ve významu kyvadla); *klamář* (Kraselov); *falář*, obyčejně však farář (RHODS); *lejstra* (Varvaž.); —

v Netolicku: *špenzl, falář, kylisar, lejthar* (Svojnice); *Lejsek* (Komšín); — v Doudlebsku: *lekurílovalo* se (Nežetice); *kvartýl* (Trh. Sviny); *falář, Tylory* (Komářice); *pulbír* (Todeň); *půlmistr* (Černice); *pulkmistr* (Brloh); *moldýř* (Mörder) leze nahoru (Třebeč). Srovn. § 28, 4.

10. *r* mění se v *n*, na př.: *dezenter* i *dezentýr* (Svojnice).

11. *r* mění se v *d*, na př.: *radášek, kládynet* (Postřekov); — chytal sem *pedle* (perla; Kolinec); chromej má dvě *bedle* (Přeštice); pedlík (Partot.); pije *pedlovou* kořalku; chodí vo bedli (Horažď.); *Kadlone* Franta vodešel (Kraselov); *Kadla* (Svojnice); *radášek* (Křešťov.); v *Kadlovicích* (Kalenice); u *Macudů* = Macurů (Měčín); v *Kadlojcích* (Svojšice); *kládynetysta* (RHODS); *Medlín* (Mečíchy); *Kadel, Kadlíček* (Řepice); — *kladynet* (Komářice); *Kadla* (Trh. Sviny).

Tato proměna nastupuje obzvláště ráda, je-li v témže slově souhláska *l*; jazyk si tu z příčin fysiologických usnadňuje výslovnost. Jeť proměna tato i jiným nářečím obvyklá. Srovn. § 28, 4.

12. *r* mění se dále v *ď*, na př.: *ďafák, ďafat*, t. j. rafat, zubama chytit (o psu; Svojnice);

13. *r* mění se u *v*, na př.: *sakva* (sakra, srovn. praž. sakvalente; Svojnice); na Doudlebsku: *kvotvice* (= krokvice; Komářice).

Zajímavý příklad slyšeti v Češticích, kde dovedou vyslovovati ŕ, na př.: dělá hrozné *hŕmoty*, t. j. hřmot; toto *ŕ* (dlouhé) jakož i *ĺ* slýchal jsem posud jen v sev. Čechách, kde zní *sŕna, vĺna*, vono tam *pŕši* zcela zřetelně, jak bude svým časem a místem ukázáno.

§ 3. ř.

V stč. vyvinulo se ze souhlásky *ŕ* sykavé *ř*, avšak ne obecně: východní totiž nářečí podržela *ŕ*, které později skoro obecně ztvrdlo *(r)*; v záp. nářečích proniklo vůbec *ř* až na jistou řadu slov, kde jest *r* proti spisovnému *ř* a naopak *ř* proti spisovnému *r*.

a) *r* místo *ř* na Domažlicku: *parezy, urezel, urezanej* (Postřekov; Domžl.); *zatrišit* (pole; Pocinovice); *kurička* (kůrka), *houresky* (uříznuté boty); *Starec* (ves) za tou *horinou* (N. Kdyň); ten je jako *parejz* (Podzámčí); — na Klatovsku: *horejší**) tratar (Polyň); parez má velkej *řez*; dva dílce *parezi*; de pak je to *parezí* (Kolinec, Sušice); ten *parez* mněl kořány (Žichovice); *tratar*; podřít: *nepodreš* (pozřeš) dto.; *prahoušel, tratar* (Partot.); — na Horažďovicku: *horejšek* (rybník v Komšíně u Horžď.); v *parezích* (Boubín, Nezdice); *prahoušle* zrní (Horžď.); *porád* (i pořád) píješ (D. Pořič); — na Písecku: *uhorčen* (Písek); *notár, šverepec* = ovsíř, na *parezovce* = louka (Varvaž.); *pareznice* = louka (Radkov.); u *pareznîčku* (Vochoz, Štěkeň); já mám *tratar* novej; při tom kalání *parezí*; chodíš tu *porád* jako vembloud — já by *pořád* (přece) myslel, že příde nehdo proto (Kraselov, Strážov); voves je samý *sverepec* (Písek); — *čurík*;**) *Poderiště, prahoušel, uhorčenej****) (Svojnice); — na Doudlebsku: *parez, starec* (jindy *ř*; Třebeč, Sv. Jan).

*) Více příkladův u kompart. adj.
**) Čuřík od čůra = svině.
***) Před měkkou sykavkou *ř* mění se v *r* obecně.

b) *ř* místo *r*, na př. na Domažlicku: skrze *třichtýř* (někdy!) leje (N. Kdyň); na Klatovsku: *Teřina* (Terezka), *tepřiv, tepřiva, tepřivka* ideš? na *dvořečku* (Žichovice); *ponejpřiv* se stavěl (Strážov); *tepřiva* teď (Sušice, Kolinec); (Horažď.; Kvášňovice, Písek, Přeštice vedle teprv, teprva); — u stoličky je *zábřadli* (lenoch; Dub. Lhota, Strážov); — dyž slepice z jara *řandají* = randají (Varvaž.); *zábřadlí* (Partot., Štěkeň); *dvořec* (Volšov); zdeře na kolech (Veř. H.); *třu, mřu* a. j. (Strak. a j.); *dvořeček* (Svojnice); — *křevavý* (krvavý) psotník (Jedováry); do dvořečka, ze dvořečku (Nežetice).

2. *ř mění se* v *ž*, na př.: *řížavej* uhel (Svojnice); *řížit* se (svítit); házel, až byl celej *žirnej* (říčný, zardělý; Třebeč); *žbelec* = řbelec = hřbelec (Velešín).

3. *ř* mění se v *š*, na př.: ta holka neumí ani zamect, *neškoliv* (řku) něco inýho (Horažď.).

4. *ř* se *vypouští*, na př.: pole na bělici (bělidlo) u *faráskýho* (řsk; Babiny).

Souhlásky n, ň.

§ 4. n.

1. V jižních Čechách zřídka slyšeti *nn*, které na podiv pěkně vyznívá z úst obyvatel krkonošských; proto i dokladů pro ně po skrovnu, na př.: porazil sem sám dva strychy žita *denně* (Brnířov); *panna* (obyčejněji *pana*) podvodná (V. Bor); *honnanej* (hodný) chlapeček (Svojnice); — *pannenky* (místo panen-ky = dřeň puškvorce); *trnník* (třecí kapr; Třebeč).

2. *n* rádo se *vsouvá*, na př.: *lakomnej* (Postřekov); *plesknatej* (= ploský; N. Kdyň); *trumpetna* (dto.); vyvede takovou *pitomnost* (Kolinec); ten *nezandal* hubu celej den (Sušice); *vyndat, zandat, vorundat* (Písek); *hnojnice* (ale hnojiště; Kvášňovice, Křešťov.); to je *šmynkavá**) (šoupavá) píseň (Boubín); jen sem zubama *drnkotal* (Kraselov); to je *starobylný* stavení; *starobylná* píseň (Boubín); *nenčkodle* nemají co do ust dát (Holkovice); *tnnendlo, nejčkyndle* (Žichovice); *říčnice* = říčice (Varvaž.); *kondrhelec* (kotrmelec), *žandonit* (Svojnice); — v Doudlebsku: v *blázninci* (Rankov); je už *hander* (= špatný; Trh. Sviny).

K tomu druží se sloveso *přimnout*, kde vsuto *n* analogií *pnout, minout*, na př.: chtěj *přímnout* práci? *přímnu* ji; *přimněte* tady kapitolaci (Kolinec); rovněž v Postřekově (chod.): šel *přímnout, nepřimnul* to; — eště to *přímněte* (Babiny).

3. *n* se *přisouvá*, na př.: *dyckyn* (= vždy; Postřekov); *dyckyn* se postavil v čelo (Klenčč); *nyčkon* sem to vyved; *teďkon* (Strážov); *nyněkon* jsou snopy v budkách (panácích; Víteň); *nejčkon* (Žichovice); *nyněkon* tu byl (Písek); *nejčkyn, nejčkon, takyn* (Komář.).

4. *n* se *vysouvá*: a) kde v spisovné řeči píšeme *nn*, a zní prostě *n*, na př.: jak jsou *pany* fortelný (N. Kdyň) a j.;

*) T. j. smykavá — šmejkavá — šoupavá — taneční.

b) v *naslovi,* na př.: °umi*) *cmecky* (Vranov); *cvoštík* (nebožtík) muj muž (Sulislav)! *cčko* (nyní) dyž sem přešli (přišli; Otročín); *ičkono* (dto.); *ičko* to přeci neni (Vranov); *ičko* by neuškub (N. Kdyň, Brnířov); *ičkon*; *ičko* dy nedělá (Postřekov); *ičko* běhal (Kouto, Mrákov); — *ičko* má krávu (Domžl.); íčko sem ve světě; to maso má *íčkot* inší chuť; íčko sou cště hody (Strážov); *ičkyn* (Růvná); *ičkyť* mušíme zazpívat (Č. Poříčí); *íčko*, *íčkodle* (níčkoš; Přeštice); *arcízek* (= narcis; Horažď.); *arcísky* (Varvaž.).

c) v *středoslovi* a to na Chodsku, na př.: proč to *zapomiš* (Postřekov); do *Rušperka* (Ronsberg); *spomeli* si (Pocinov.); z *Michova* se sebrali (Kleneč); *nyčko* pláčeš (Mrákov); *železák* (hrnec); nyčko (nynička — nynčko) já ti děkuju (N. Kdyň); — na Strakonicku: na *hromicc* bysme rádi do Prahy (Horažď.); *ajsponcký* (ajzn-) tovaryší (Hostice); *formitr* (Vormünder; Radomyšl); přikrej se *lajtuchem, ajrychtung* (Štěkeň); — hromice, *hromička*, *terpetýn* (Svojnice), — *hromičky* (Velešín); *krmík* = prase (Zubčice); *rymík* = rybník (Brloh).

5. *n* se mění v *l,* na př.: *pohodlík* (= pohodník; Strážov); *šturcludl* (Sterznudel; Hvízdalka); fajfka má u *molčtuka* (Mundstück) klinkátka (Dub. Lhota); — *křemelky* (Křešťovice); *křemel***) (Přeštice, Písek); — *milistrant militruje; žemle* (žemně) lenu (Svojnice).

6. *n* mění se v *ň,* na př.: *vráňovka* (rybník); *paňáček* (Žichovice); ve *vraňovkách* (pole; Bilenice); u *Maňďákň* (Spůle); *vňuk, vňučka, pravňuk, sklizuňk, červeňoučkej* chlapec (Strážov); letos byl špatnej *sklizuňk* (H. H. Rad.); *outravuňk* = potrava (D. Kral.); — *sviňhy* (Schwinge?) svlaky u bran (Veřechov); šviňhy = přisle u řebřiny (V. Bor); strčí peníze do *baňky* (banky) a bude mít zas bzdínu (Štěkeň); hele to je *paňák* (Písek); sklizuňk, *fasuňek*, *šviňky*, míšeňský jabko (Varvaž.); *snadňounko, nedávňounko* (Řepice); *korňout*, *Aňiška* (vedle: Anýška; Svojnice, Doudl.); *zakňuhrala* (Třebeč); *nejčkyň* (Velešín); *ňamky* = mlsky (Č. Kruml., Římov, Komář.); *hoňák*, *vňouče* (Sv. Jan): *šraňk* (Zubčice).

7. *n* mění se v *d,* na př.: *kridolína* (Svojnice), čehož i jinde užívá se hojně.

8. *n* mění se v *m* a to

a) před retnicí, na př.: *hamba* (Přeštice a j.); pro svěckou hambu; to je *hambář*; dej to *Pámbu; pochválem*-buď***) (Svojnice; Strážov); *famfár* (= fanfára; Veřechov); *chramostejl* (Partot.); *smětivá* pšenice (Varvaž.); *homba* (Sv. Jan);

b) před jinou souhláskou na př.: *kumst* (Svojnice); kumst *kumstovnej* (Strážov);

c) před samohláskou na př.: *mejšle* (nejšle), do *Jelemek* (Jelenky, Svojnice); *mejšlata* či podděláwky (Písek); venku *rumější* i runější (runější = mží, od roniti?) dto.

9. *n* mění se v *j* v zájmeně *onen,* na př.: *onej* domek jim přenechá (Hudl.); byl tam *vonej*-tejden (Strak.).

10. *n* mění se v *r* ve slově *Beredikt* (Horažď.).

*) zní mezi *u* a *o* podobně hanáckému r$\overset{u}{o}$k$\overset{u}{o}$.

**) Srovn. stb. kremy, kremenь, rus. kremeń, srb. kremen, pol. krzemień.

***) »buď« jako enklitikon přiléhá k předchozímu slovu.

§ 5. ň.

1. *ň* povstalo z *n* změkčením (Geb. Ml. § 32). Řeč lidová v mnohém odchyluje se od řeči spisovné a těchto odchylek chci tu vzpomenouti.

2. *ň se vysouvá,* na př.: ve *Vodňaných* (Vodňanech) bude pozejtří jarmak (Kraselov).

3. *ň se vsouvá,* na př.: *hnojniště* (srv. chmel*n*iště — jete*l*iště); *hnojňák; hničmat* (hečmat, cicmat; Svojnice); obilí *klasňuje* (vymetá) dto.; *hnojniště* (Sv. Jan).

4. *ň* vsouvá se zdánlivě před *i* a *ě;* tento úkaz v jazyce lidovém velice rozšířený zejména po souhláskách retných, tuším, že jasně vysvětluje proměnu *j* v *ň*, která i jindy v české řeči přichází (viz § 27, 1). Místo *město* vysl. *mjesto*, obecně říká se *mňesto;* místo *voloveěný* vysl. *volovjený* říká se *volovněný;* ještě jasněji vyniká to při *i:* *miláček* vyslovuje se jihočesky *mjiláček* a mění se pak v *mňiláček*. Na př.:

a) *ě:* *mňesiček* už svítí (Vranov); z *volovněných* knofliku (Mrákov); v *domně* božim (Polyň); budou dělat kašnu na *mňestečku* (náměstí; Kolinec); tutej *vodmňeřoval* (Přeštice); von *nemňel* (nemohl) platit (Soběkury); *dřívňejší* pláště, dto.; *mňel* brambory, *mňeštanka*, *mňesic* (Strážov); — *mňechy*, mňedĕnej, mňestys (Řepice); mněsíc de na shod (M. Bor); v *zimňe*, *zemňe*, *mňed* (Kraselov); *mňedĕnej*, *mňechejř* (RHODS); *mněli* sme moc práci (Kuciny); — co som *mňel* dělat (Trh. Sviny) a j. v.

V této příčině čistou výslovností honosí se Doudlebsko, kde dovedou stejně jasně říci *město* jako *pěna* (pína), ač ovšem i tam ze sousedství dobývá se *mněsto*, na př.: *mněsto* je nedaleko (Sv. Jan).

b) před *i* bývá zřídka *ň*, na př.: *mniláček*, *mnichačka* (míchačka či měchačka), na *zemni* (N. Kdyň); v *blázninci* (m. blázʲinci; Rankov v Doudl.).

5. *ň* mění se v *n* (tvrdne) na konci slov:

a) u substantiv rodu muž. i žen. na př.: on jí není *roven* (Prapořiště); *stupen* — stupňe (Kolinec); vysokej *jablon* (Kraselov): *záten* — zátenĕ ve stodole (Polyň); *lázen* (Strážov);

b) v impert. praes., na př.: *vostan* tu; *vostanme* přeci (ale staň se vůle Páně!; Strážov);

c) v příslovcích, na př.: *aspon* mu to dej (Přeštice); mám toho *min* (Soběkury).

6. *ň* mění se v *n* (tvrdne) v násloví, na př.: třeba je- *neco* (Kraselov); to je *nákejch* dětích (Písek); vonehdá sem byl nákej darebnej (dto.); ponocovat s *nekým;* podestat (zastat) *nekoho; nehdo, nehda; nakej, nekam;* vymáznout *neco* (Svojnice). — Doudlebsko: to je *nakej* mizernej špalek (Doudl.); každýmu je *nejak* (Otěvík); *nákej* kutchan tam dej (Nežetice); *nekerej, nehdo* (Komářice, Todeň); *neco* na kostelní cestě; *náká* bába *neco* zakuňkala (Třebeč); nehdo nekolikrát řekne *neco* (Nežetice).

7. *ň* mění se v *n* (tvrdne) v středosloví, na př.: *pšence* (pšenice); *šnarovačka**) (Strážov); věrdu*n*k, ale: firho*ň*ky (Písek); ajrychtu*n*k (Štěkeň); *pivonka*,

*) V němč. ovšem die Sch*n*ur, ale srovn. Geb. Ml. § 32, 4.

hrnýček, sánky (Svojnice); do *Stankova* (Mečín); zadu *zašnarovanej* (Přeštice); — *šnůra, šnorovat,* šnorovačka (Komář.); — konečně ve jménech polí, lesů a j. objevuje se snad stará výslovnost, na př.: v *lesnym* (Smrkovec); v *hlíných* (jm. pole; Soběšice) a j.

8. *ň* mění se v *j*, tedy opačný zjev vyložený v odstavci 4., na př.: *pajmatka* m. paň-matka (srovn. praž. pajmámo a j.; H. Hamer); *celodej* m. celodeň*) (lašťovičník; N. Kdyň); *pejze* (m. peňze) sou pryč (Sulislav); *jemecky* (Brloh); *pajmámo,* děti si hrajou vo *kamejčky* (kameňčky); cecilialisti. vyhodějí dum *dyjamitem* (Štěkeň); *pajmáma* = mlyňářka (Sv. Jan).

Souhlásky d, ď; t, ť.

§ 6. d, ď.

1. Jako v nářečích východních za *ď* bývá *dz*, tak se objevuje i v nář. záp. tento biconsonant, nikoli však za *ď*, nýbrž za *d* nebo *z*, na př.: muší *dzupat* (dupat — cupat; Svojnice); proj-*dza*-dveře zastupuješ? (Křešťovice); *Hondzíček* (Horažď.).

Srovnej středočeské: pro-*za*-nás za hříšne, t. j. *pros za* nás, kde *s* se vysouvá a *z* zní prostě; naproti: pro-*dza*-něj děláš? t. j. proč-za-něj; v jihočeském nář. mění se *č* v *j*: *proj*-za atd.

2. *d* měkčí se v *ď* bez patrné příčiny, na př.: u *Ferďákůch* (Třebomyslice); *žďánov* (les, od ždáti; Ostružno); — *dokaď, vocaď* (V. Bor, Partot.).

3. *ď* mění se v *z*, na př.: budeš *vazenej* (= vaděn; Netolice); a naopak: sla*ď*ný pivo (Strážov, RHODS).

4. Před -ь se *d* neměkčí, na př.: *zápověd* (N. Postřekov); *žerd* (v Luženici: pabuza, žerď na seno; dto.); tu *zed* postavit (Kolinec); *vejpověd* (Zbinice, Strážov, Růvná); *zed* (Strážov); *zpověd* (Svojnice); — *zed* (Otěvík); — srvn. prosim o brzkou *odpověd* (Hudlice) a j.

Však nalézáme *d* m. *ď* i v impert. praes.: *ved* (viď); *pod* jen-dál; dále v příslovcích: *tedkon, tedkonlec* (Strážov); konečně v subst.: *čarodenice***) (Svojnice, Doudl.).

5. *ds* (ďs) mění se v *c*, na př.: tám *vocaď* pryč (Postřekov, Sušice); *pocem* (ďs) ke mně, *dy*cem bílej (Boubín); *vozpod* (Svojnice); tak dlouhý co *vocadle* (vocajdle) až *pocadle* (Horažď., Řepice); *lictva* tam bylo nákýho; *pocedlo* (podsedlo); *pocední* kobyla; *pocem* (Svojnice); *huncvut*, huncut (Hundsfott), dto.; *cka* (dska — deska — prkno) na vůz (Veřechov); *pucad* je to mý; *pocívá* (Kraselov); poj-cem (Bil. Ž.);

dš mění se v *č*, na př.: *počev; Počkalí* (domky pod vrchem Škalice = pod-škalí; Žihobce); *počev,* počvu; *počva,* počvy (Strážov); já *rači* zednika (V. Bor, Víteň); pod nima plechový *počvičky* (Strunkovice u Vol.); *svěčí* mu (Svojn.); sloužit budež-za *mlačinu* (Kraselov); *nejrači* pjel (= pil; Soběkury, Svojnice, Doudl.); *mlačí* chlapec (Svojn., Postřekov; Maloveska). Srvn. »Compar.«

---

*) V Ouboči změnily si toto slovo v: *celeduňk*.

**) Srvn.: svěcená voda z *medenijc* (kropěnek: M. Petrovice, vých. Č.).

6. Zvláštní známkou jihočesk. nářečí je častá proměna *d* v *r*, na př. na Chodsku: *děrck — dědku, tera;* chceš je *vorundat, vorundala* je; *poruška;* má hezký *porušky* (Postřekov); *derck, kury* dete? (Pocinovice); *děrek* má kůš (Kouto); *prachděrck* (N. Kdyň); herbáví (H. H. Rad.); — na Klatovsku: *vorundej* to (Spůle); *storola* (Ondřovice, Hvízdalka); děrek, *kvirlovačka* (Strážov); *borcť* ne; *jcrenáct, parcsát, vobjcrvat, vorundals* to (Žihobec); vorundat (i vodrundat); bylo to v *arvent* (Kolinec); *děrck* (Polyň); — na Přešticku: *herbavnice* (sukně z hrubého plátna), *děrcček, borcjť* (Přeštice); *harvent* (Zahořany); na Horažďovsku: *děrck* (Boubín); vlez pod *poruškn* (V. Bor); kams to *vorundala* (odnesla)? *mercefna; borcť* budou synove vo-taty; ten kluk má *parouci* nemoc; dobrej *herbávnej* štof (Horažď.); *kvarlovačka* (Komšín); — na Strakonicku: bohateho *děrcčka* (Čestice; RHODS); *děroušck* (Radešov); do její *porušek* (Hoštice); *jcrcnáct* (Hoslovice); strčil ji pod *porušku* (Strakon.); děrek vorundal porušku (Štěkeň); *borejť, scrum* (sedm), *jcrcnáct;* di *vorcvřít* dveře! e já *nepuru; pureš* se mnou? *vorundal* ten chleb; *scrumnáct;* má stížný (úrodné) pole za *storolou;* u *souscrouc* je lepčí půda; *herbáví* (Kraselov); *děroun, děrck;* náš děroušek eště běhá; *vorundej* i vodrundej to (Řepice); — na Netolicku: *vorotcč* (vodoteč); *herbávče* (jablko); *herbáví, parouci* nemoc; *kotkoráčet* (chod. kokoráčet = kdákati); *arvent* (Svojnice); — na Doudlebsku: *parouci* nemoc (Jedováry); *herbáví* (Todeň).

7. *d* mění se v *h*, na př.: *hncska* (dnes; Písek).

8. *d* mění se v *j*:*)

před zubnicí, na př.: po*j*-tim, na*j*-tim (Horažď.); dyť by se vo*j*-toho řibet polámal; pře*j*-domem nestuj; vo*j*-tý doby sem doma nezboud = nepobyl (Kraselov); loučili se na*j*-tim domem; na*j*-dubem, po*j*-dubem (Hoštice); že mně pře*j*-tim domem necháte (dto.); vyjdete pře*j*-dum (Hoslovice); je na*j*-tim (Dřešín); po*j*-trhni to; di pře*j* dum; vo*j* toho; vo*j* děvčete; já tě dám po*j*-tu laje; po*j*-tim šafářouc voknem (Křešťov, Písek); jak sež máš vo*j*-tý doby (Písek); — na Doudlebsku: víš provaz o*j*-trakaře? co o*j*-toho příde (Třebeč); di o*j* toho (Todeň); sedí po*j*-dubem (dto.); na*j* Todní je mráka (Nežet.); po*j*-tim aby se to neprohlo (Březí); stojí pře*j*-domem (Doudl.); o*j* doma = z domova (Zubčice); — na*j*-tim stromem (Svojn.); — *voj*-těch baňďarů (Štekeň); já taky nejsem *voj*-toho; *voj*tud umykal (utíkal); aby mohla moč *voj*-tykat (Varvaž.); pět *oj* devíti (Velešín);

před jinými souhláskami, na př.: vohrady po*j*-cady m. pod sady (Křešťov.); vo*j*-patnácti rokůch sem mezi lidma; vyhnal jí vo*j*-sebe (Kraselov).

9. *d* jest *přisuto:*

ve skupině *zdr* m. *zr*, na př.: *zdrovna* nejčkodle vodešel (Horažď.); *zdrovna* vodešel (Jinín);

ve skupině *zdř* m. *zř*, na př: *neprozdřctelná* (Soběslav); *pozdřít* (Postřekov, Svojnice, Strážov); von to *pozdřel* (RHODS); nemluv s takovým uvo*zdř*enecm (Štěkeň). Sem patří rovněž: chceš to *podřít?* ať to *nepodřeš* (Žihovec), t. j. *pozříti;*

---

*) Srvn. odst. 13.

ve skupině *zdn* m. *zn,* na př.: *trýzdnit* (Strážov);

ve skupině *zdv* m. *zv,* na př.: to je divný *zdvíře* (Horažď., Kolinec, Řepice); cé (= co je) to za zdvíře (Štěkeň);

ve skupině *dl* m. *l,* na př.: *hyndle* (= tamhle; Jíno); maji tam *umrdlýho* (Horažď.); v *tomdle* vejceti je žloudek bledej (Kraselov); *vadrdle* (vějíř; Horažď.); *nejčkodle* vodešel; *nenčkodle* (Holkovice); *nejčkydle, nejčkydlenou* (teď; Horažď.); *níčkodlenot* (Přeštice); *semdle, tendle* (Svojnice); *perdlíkem* ji tloukli (Postřek.); *tudlet* mám žalobnýho (= vyprask; Branšov.); *tudle, tadydle, semdle* (Horažď.); *tůdlee, tadydlee* (Kraselov); ten*d*le, tu*d*le, tám*d*le (Jíno); nýčky*d*le purem (Boubín); níčko*d*lenot (Řenče); tám*d*le (Žihovec); teďko*d*lenc (RHODS); voca*d*le, vocaj*d*le m. odsud-hle, ty*d*le kluci zlobí, to*d*le se mi nelíbí (Řepice); sem*d*le (Horažď.); *tendle;* hale *tůdle* de (V. Bor); zahraj mi na tu *píšťadlu;* to pole leží dladem = ladem (Štěkeň); — to*d*le neni moji zlatí nic (Nežetice); to*d*le kozle bude tvý (Todeň);

ve skupině *ldr* m. *lr,* na př.: *Uldrych* m. Ulrich (Růvna, Ondřovice);

ve skupině *dr* m. *r,* na př.: *vobdrindky* (brinda, patoky; Smržovice); *cmírdačka* (špatná polévka, káva; N. Kdyň);

ve skupině *nd* a *dn* m. *n,* na př.: *kalafunda* (Svojnice); *hlodnout* (lohnout — uhodit), dto.;

ve skupině *ndl* m. *nl,* na př.: *štrandlík* (Strähnlein = přadenko; Domžl.); *vandlička* (Wännlein; N. Kdyň); *vandle* (Strašecí u Strak.); máš ve *vandlice* prádlo? (Kraselov, Horažď.); — *vandlička* (Zubč., Sv. Jan);

ve skupině *kd* m. *k,* na př.: s *nekdym* tam byl (Svojnice);

v předponě *po-*, kde patrně chybná analogie sdružuje *po* s *pod,* na př.: *podslamka* (Postřek.); *podkaď* ji máma hladí (N. Kdyň); *podzemky* (Kolinec); už máme špinavou *podslamku* (prostěradlo); co máš dělat na mym *podzemku;* u mněsta sou dobrý *podzemky* (Horažď.); *podklesek* (Kraselov); *podslamka* = klůčenýho plátna (Varvaž.); *podkad*; *podjednou* (náhle) přišel k nám, *podhlídat* se (pohlížet na se; Svojnice);

ve slově *zded* (Svojnice, Doudl.), kde konečné *d* zní jasně.

10. *d* jest *odsuto:*

ve skupině *dn,* na př.: *senee* (= sednice; Sulislav); mezi tou *stunci* (studnicí) je stuka; tuhle je stunce;*) to je *jeno* (jedno; Postřekov); — *senee* (Jíno); zvihnu *práznej* žbán; *honej* chlapec (Strážov); nemá *šánej* kus košile, *šánou* vestu (Boubín); *honej; jenu* pikslu (Vítěň); *jeno* (dítě) nesla v koši (nůši), *jeno* v náručí (Růvná); — prifpas (Viehpass) na *jeno* prase (Kraselov); *pozní*, *práznej* (Svojnice); — *jenou* do roka bílíme (Trh. Sviny); *senice* (Březí);

ve skupině *dl,* na př.: tys srazila *kalee* ze stavu (cívku; N. Kdyň); *Držala* (jm. pole, u Hradiště: Drža*d*la; Ouboč); v *Držalach* (Jílová); de vod *kalee* selka? (RHODS, Řepice); *selka* (Svojnice a j.); *omlela* (= omdlela; Maloveska);

ve skupině *vd,* na př.: to mi přišlo *věk* (Mrákov); vzal za *věk* (Kolinec);

ve skupině *zdv,* na př.: fěrtušek se *zvihá* (Mrákov); klobuky s pantlou a *zvišenou* střechou (Brnířov); piva žbány, k *pozvišení* to nebylo (Soběkury);

*) Srvn. § 29.

svihnu práznej žbán (Strážov); to já snadno *usvíhnu*: dyť to *neusvednes* (Horažď,); mušim na sejpku, máme *svíž* (Horažďl.);

ve skupině *dc,* na př.: mé *srce* po tobě tuží (Mrákov); na naši *sahráce* roste tráva (N. Kdyň); z Královo *Hrace* (Pocinovice); co na srci to na jazyku (H. H. Rad.); — mé *srce* dobře vedělo (Elhovice); *cere* nosila po mace šat (Soběkury); viděl sem *jesce; ráce, souce, pruce, cera* (Strážov, Horažďl.); v *sahrace* (Hoštice); máš tvrdý *srce* (RHODS, Řepice); *céra* přišla k mace (Křešťov, Svojnice); — na *síce* (Otěvík); *s'rce, cera, pruce* (Komář.);

v předložce *před,* zvláště následuje-li sykavka nebo zubnice, na př.: přide *pře*stavenej (Vranov); *pře*včírem (Přeštice); *pře*-domem, teta vyšla *pře*-dum (Strážov); teďkon vyběh *předum* pes a běžal za panem falářem (H. H. Rad); — vejděte *pře*-dum (V. Bor); *pře*-čírem sme vozili z lesa (Kraselov); Marjánka šla *pře*-dum (Řepice); *pře*-jel ho; *pře*-včírem (Svojnice); *pře*-domem je zásep (= záspí; Dub. Lhota);

v předložce *od,* na př.: *vo*-tad mušim (Kolinec); *vo*-Šachrova ale: v*od*-Aznštánu (= Eisenstein; Přeštice); *vo*-tad, *vo*-tyd (Horažďl.); *vo*-tyd tám nejni daleko (Kraselov); *vo*tad (Svojn., Doudl.); *vo*tušená chvíle, *vo*tušena mysel (Svojnice);

v předložce *pod,* na př.: nejsle mněl *po*-paždí (Víteň); učitel nebo *po*-učitel (Růvna); to pole se táhne *pů*-ten (pod ten) les (Kraselov); ne*po*-dalej (ne-pod-danej), ne*po*-dalost (neposlušnost; Svojnice);

v *násloví,* na př.: cera viz skup. *dc* (Komářice);

v *zásloví,* na př.: *hlemejž* (-žd m. žď; Strážov); *sna* (= snad; Třebeč); votk*u*-jci*) rodič (Kraselov);

v případech porůzných, na př.: *vozer* i *vozdr* (praž. vozgr; z vozher); já *povíala* (povídala), že má na ní skřesáno (Doudl.); *šilvoch* (Schildwache; Kraselov).

11. *ď* je *přisuto: páždí* (Svojnice, Doudl. a j.); *hemždily* se blechy (Postř.).

12. *ď* je *odsuto:*

ve skupině *dť,* na př.: *vete, pote* (Postřekov, Kolinec), *hlete,* holka, hlete (Pořiči Červ.); *vete* že jo? (Jíno); *hlete,* hlete, to nedělejte (Polyň); *přite* k nám (Řepice); *pote* sem (Svojnice); *pote* sem blíž (RHODS); — pote, *hote* = hoďte (Brloh);

po různu, na př.: *po*-jist**) (Postřekov); pojme do sednicí (H. H. Rad.); *drážil* (dráždil) ho (Zbinice).

13. *ď mění se* v *j* a to v imperat. praes. (v zásloví), následuje-li po něm souhláska

zubná, na př.: *hlejte,* páni muzikanti (N. Kdyň); *pojte* sem (Písek); *posajte* se, *nechoj*-tam; *nechojte* po tom poli a *nevojte* tam krávy; *pojte* přeci; (Kraselov); *poj*-ty si ho vzít (Boubín); *poj* i poď (Kraselov); *přijte* k nám (Křešťov., Svojn.); veseli *bujte* (Elhovice); *sejte* (seďte); Vojto, *schoj*-to! *schojte* ho dolu; *vijte* (viďte) že ano; *jejte* už; *porajte* mu (Svojnice); *schoj*-to (Třebeč); *helejte,* co dělá (Doudl., Partot.);

---

*) *vot-kut-si* = *vot-kuci* a vsutím *j*: *vot-ku-j-ci?*

**) nebo *poď-ist* (říká se *ist* ne *jist*) = poj-ist?

sykavá, na př.: *poj* ceruško, poj domu (Křešťov.); *poj*-cem*) (Písek); *nosová*, na př.: *poj*-nám sem dád-vodu (Postřekov).

§ 7. t, ť.

1. *ť* přechází v tvrdé *t*:

a) v rozkaz. způs., na př.: *spušt* ňákou; *propušt* mně ji (chalupu; Kolinec); (znamení) víc *nerost* (Sousedovice). Totéž i při *ď*, na př.: *vid*, že nám to uděláš (Kraselov); *vid!* (Doudl.); — *vid-že* to neni pravda (praž.); *přid* k nám také na pout (Hudlice);

b) u subst. *i*-kmene, na př.: nácká (návní) *kost* (N. Kdyň); *veselost* (Brť); *paměť* (Sušice); *cnost*, *paměť* (Polyň); *mast*, *kost*, *zlost*, *vejřevnost*, *majetnost* (Strážov); to je tlustá *nit* (Horažď.); *pout* tam neni (Strunkov.); vodpadla mu *chut*, *nepodalost*, *pout*, navostřit si *chut* (Svojnice, Jinín); *pout*, *vlast* (RHODS); — *kost* — kostě (Komářice); *smrt*, *radost*, *zed* (dto); dali novej pečet (Rankov). — Subst. *zet* slyšeti v Postřekově, Zbinicích, Boubíně, Kraselově a j., při čemž i skloněni jeho se mění, na př.: *zetu* pudu pomozt (Postř.); vod *zeta* (Zbinice); našeho *zeta* (Krasel.); dyž semž tam byl se *zetem* (Boub.).

Naproti tomu v týchž krajinách u některých slov slyšeti *ť*, na př.: *příčešť* (= podebranina prstu; N. Kdyň); ta *pouť* tě zarmoutí (Boubín); *zeď* — zdi (RHODS); *chuť* (Strážov);

c) v středosloví, na př.: *kratounkej*, *čistounkej*, *prostounkej* (Strážov); na *mejtých* (les; Horažď.); (louka) v *koutých* (V. Hydčice); *laštovka* (Řepice); vokolo *Křeštouc*, *Křeštoucum* se podivám, v tom *Křeštovskym* zámku (vedle: ze Křešťouc, Křešťovice); *rytýř* (Písek); *stuchat* (šťouchat), *potýška* i potíška (= soudek na převařené máslo ~ putynka? Svojnice); *štochá* mně v hlavě (Volšov); — *laštovčí* voda (Jedovary); s takovym *sprostákem* (Neřetice); *uterák* (Komářice); *štýr* = krtonožka (Zubčice); *sprosták* = blbec (Velešín, Brloh).

Naproti tomu měkčí se *t* na př.: *štirák*, ale: štyry (Řepice); *ťululum*, *ťoula*, *ťoulovatej* (= hlupák; Svojnice). Srovn. praž.: *ťulpa* (něm.: Tulpe); *vrťák* = nebozez (Velešín).

2. *t* mění se v *d*, na př.: *nedopejr* (Postřekov); *sednice* = světnice, sednička (H. H. Raděj., Rábí, Horažď., Kvášň., Sv. Jan); *žloudek* (Strážov); *zdrava*, natahuje *moldánky* = multánky, nedopejr, žloudek, vod *nežida*, *pajdlovat* (Svojnice); šla *dřenice* = třenice, hnul se led (Varvažov); — *šnidlink* (Komář.); *šudr* = štěrk (Sv. Jan).

3. *t* mění se v *r* ve slově *svatba* a jeho odvozeninách, avšak tu třeba míti na paměti, že ve výslovnosti mění se *t* v *d* a toto vlastně v *r* (v. § 6, 6). Dokladů je málo, na př.: *svarební* (Kouto); kde byla *svarba?* zvát na *svarbu* (Strážov); svarba, svarební hody, *svarebčan* (Svojnice); — *svarba* (svadba i svatví; Komářice, Zubčice).

4. *t* mění se v *n*, na př.: to je *zaklenej* chlap! (= proklatá mrcha; Žihobec); ovšem tu třeba míti na mysli, že je to part. pass. I 5.

*) nebo pojď-sem (vyslov: pojť) — poj-ťsem — poj-cem?

5. *t* mění se v *k*, na př.: *křešně* (Přeštice, Ondřovice, Hvízdalka); *skřemcha* (Žihobec); *křešně* (M. Bor, Horažď., Komšín, Řepice, Partot.); *křemcha* (dto., Veřechov, Varvaž.); *křamcha* (Balinovy); — *ketřev; vyvrknout* si nohu (Svojnice, Postřekov); *kniklování* (Knittelholz; Svojnice); *obmakat* (= ohmatat; Strážov); — *křeňák* (= třeňák = zub; Komářice); vezme se kůra *skřemchy* (Jedovary).

6. *t* mění se v *ch*, na př.; *lichmajstr* vod drakounů, t. j. *rikmajstr = rittmeister (Štěkeň).

7. *t* mění se v *s*,*) na př.: *schoř*, *schořovat* (t. j. krást obilí), *schořovice*, *schořovka* (Svojnice); — má schořovou čepici (Rankov).

8. *t* mění se v *š*, na př.: náš kluk mněl samý *jednošky* (Horažď.).

9. *ť* mění někdy v *c*, na př.: *cikat* (= tikat = ťukat) o sázku s vejcema (Římov v Doudl.); nebo v *č*, na př.: *jepčička* (= jeptiška; Todeň); *jec* do pole m. jeti (Strážov).

10. *ť* mění se v *j*, na př.: *posvěj*-tetě (praž.); nebuj se, *dyj*-tě nekousne (Kraselov); *zaplaj*-ti Pámbu holky, *chyjte* ho (Křešťovice); *vrajte* se (Svojnice).

Následuje-li po něm *s*, splývá s ním v *c*, před nímž pak ozývá se *j* (v. d.), na př.: *toj-ce* (toť-se) ví, jaký dlouhý caviky s nim (Horažď.); *posvěce: toce* ví (Kraselov); *aj-ci* (ať-si), *vraj-ce* (Svojnice); *vraj-ce* domů (Partot.); hejčkej to dítě, *aj*-tolik neřeve; *aj*-ce neskřívá (Štěkeň) a j. v.

11. *t* je *přisuto:*

ve skupině *stl* m. *sl*, na př.: *stloup*,**) *stloupek* voskovej (srovn. stb. стлъпъ rus. *stolb*); *stlupice* (= slupice u pluhu; Svojnice); *pobřístlo* (Todeň); *hajtat*, *hajtej!* = hajej (Velešín); *stolp* (Sv. Jan);

ve skupině *tr* m. *r*, na př.: *trajda*, *trajdat* (= rajda, rajdat ~ rejdit; Svojnice); *štrajtofna* (Schreibtafel; Jinín);

ve skupině *šť* m. *š*, na př.: *lišťák* (lišák = chytrák; Strak.);

ve skupině *šť* m. *s*, na př.: *kouštíček*, *kouštínek* (Strak.); malej kouštíček masa (Štěkeň);

ve skupině *st* m. *s*, na př.: *voklestek* (Postřekov); *častně* (časně) sme musili stát (Strážov);

ve skupině *ltšt* m. *lšt*, na př.: *poltštář* pod chomout (Kváš. H.);

ve skupině *chtn* m. *chn*, na př.: *lechtník* (= lichník; Svojnice);

v *zásloví* infinitivu sloves I 4, na př.: *řícti* (Řepice); *pect* (V. Bor); *tloucť*, *svlíct* (Strak.); *pomoct* na něj kůš s trávou; *pect*, *říct*, *tect* (Svojnice); *nemoct* trefit na meno; *pect* (Komář., Doudl.);

v zásloví příslovek, na př.: *nejčkot* se modlí (Strunkov., Strak., Horažď., Svojn.); *íčkot* má inší chuť; *nyčkot* bysi už nezahodil (Strážov); *zdet* je dycky dost lidí (Horažď.); *nejčkot* (Žihobec); — na Doudlebsku: *zdet* je hezkej kvaltýr (Otěvík); *nečkynt* (Březí); zdet né? (Trh. Svin.; Radomyšl).

12. *t* jest *odsuto:*

ve skupině *stk*, na př.: na roubení *švesky* (Polyň); *mněskej* (Osek, Přeštice, Příchovice); *švesky* (Ondřovice, Hvízdalka); *švesky* začly se praskat

---

*) Také *d* mění se v *z*, na př.: sázky (= sádky) na ryby (Varvaž.).

**) Vzhledem k nynějšímu spisovnému jazyku, v němž bylo odsuto.

(Kuciny); *mněskej* (Řepice); *měskej* dum (Doudl.); švesky (Otěvík); *koska* (Sv. Jan); u *műsku*, na *lísku*, *tříska*, *šveska*, *šeska*, *šeskrát* (Svojnice); *Pouska* (Babiny); na *vejpuskách* = pole (Břežany); nemáme *vomasku* ani co by myší voko potřel (Varvaž.);

ve skupině *šk* m. *štk*, na př.: *tlouška*, *odpouška* (N. Kdyň); *drška* (Strážov); *drška, drškáč*, *tlouška* (Svojnice); *vokleškу**) (nom. vokleštěk; dto., Sv. Jan);

ve skupině *sn* m. *stn*, na př.: *lajsny* (pelesti; Polyň); *mosnejch* (most; Dub. Lhota); *pocesnej*, *radosně* (Strážov); *vlasně* (Kraselov, Štěkeň); *lajsna* (Leiste; Svojnice);

z náslovné skupiny *kt*, na př.: *kerej kadlec*, *kerapak* (N. Kdyň, Pocinovice); *nekerý* (děti) ječely (Otročín); byl *adjunkem* (Přeštice); *kerak* (jak) sem se vohnoula u dveřích (Osek, Přeštice, Příchovice); *kerej*, *kerak* (Strážov); *keradž* já tady mužu bejt, *adjunkovi* (Sušice, Žihobec, Horažď.); *kerá* hodně mlátí (Svatopole); *nekerak* to už mušíme vydržet (Kraselov); *kerajž* se mně nestane Hostice); *nikeraž* to nepude (Kuciny); *nekerej* motykou tluče; nekerá je ferina (Sousedovice, Hostovice); *adyjunk* vod soudu (Jinín); kerej tam dojde (Řepice); *rešpek; kerak* (zač) ten putr (Písek); kerej, kerak (Svojnice); — kerý (Todeň); *adjunk* (Trh. Sviny);

z náslovné skupiny *tk*, na př.: *kadlec* (N. Kdyň, Strážov); *k*erej matka přinesla vod-*k*alce plátno (H. H. Raděj.); ta *kalcovna* (řemeslo) tak zahynula, že už *nekalcuju* (Sušice); u *Kadlečků* (Mečín, Svojnice); — *kadlec, kaničky* (tráčky), *kalounky* (Komářice); ten kadlec dělá dobře (Doudleb.);

ze skupiny *tč*, na př.: pak je *svačna* (= svatčina; Postřek.); *oče* duchovní (Polyň); *očenáš* (Křešťovice, Svojnice); *dobyče* se nemůže votříst (Dřešín);

ze skupiny *ct*, na př.: na *kráce* na dlouze (= zkrátka a dobře; N. Kdyň); před *oce* duchovního (Poř. Červ.); svému *oci* a matice (Polyň); tvej *mace* (Maloveska); ve jmeno *oce* (Dřešín); *ocovo* bratr (V. Bor);

ze skupiny *tst*, na př.: *bohaství* (Strážov) a j.;

v *násloví* porůznu, na př.: jen ce to *řpytí* (Kraselov); sníh se *řpytil* (Kolinec); *ratit* peníze = tratit = utratit (Římov, Velešín);

v *středosloví* porůznu, na př.: *milos*pane (Poř. Červ.); šil sem děvkám (holkám) *noch*lajbly (Zbinice); *jednospane* ráčeji vodpustit (Kuciny); *jesli* (Křešťovice); *jesi* si uřknutej (Dřešín); *vašnospán* kaplan je *staroslivej*; *cpiška* (jeptiška); *patnác*krát (Svojnice); *uratiti* (v. v.). (Třebeč); ani *zblo* (m. stblo) nemá (dto.);

v *zásloví* porůznu, na př.: *a-tě* (ať tě) nenaučí; *dos*-tich (dost těch) žroutu máje (Strážov); velka *kos*, *dos* má piva (Kolinec); *do*-času (= dost; Soběslav); — *dos* hezkej (Svojnice); — to byli *haup* lumpi (Trh. Sviny); puš mně m. pusť (Kraselov).

§ 8. Souhlásky l, p; m; v, f.

Souhlásky tyto zněly stč. buď měkce: *b'*, *p'*, *m*, *v*, *f'* nebo tvrdě *b*, *p*, *m*, *v* *f*. Tento rozdíl ve výslovnosti objevuje se nám podnes v nářečích jiho-

*) Srovn. odst. 10, skupina *st*.

českých a to velmi jasně. Výslovnost na Doudlebsku slov: *bě̌ž, vě̌ž, záměr* liší se velmi značně od středočeského tvrdého *bjež, vjež, zámňer*, neboť *ě* velmi se tu podobá úzkému rus. *'e* ve slově *mest, pero, bereg* Však ještě odlišněji proniká výslovnost *b', p', ḿ, v́* tam, kde po nich následuje *i*, tak že zní *b^j, p^j, m^j, v^j*. Tato výslovnost byla rozšířena po celém jihozápadě a nalézáme podnes tu hojnější, onde chudší po ní stopy, jenom že, čím méně jich jest, tím menší jeví se i schopnost k vyznačení měkkosti *b', p'* etc., tak že doudl. *p'ivo* zní až *pjivo* s patrným *j*.

Věnoval jsem zjevu tomuto mnoho pozornosti a neopomenul poznamenávati si příklady, kdekoli se mi naskytla příležitost, tak že mohu podati o něm dosti úplný obraz.*)

Pro větší jasnost dovolím si postupovati z Doudlebska na severozápad k Domažlicům.

b, p, m, v, f měkčí se v *Třebči*, následuje-li po nich (měkké krátké) *i*; následuje-li (dlouhé) *í*, tedy nebývá měkkost patrna, na př.: *op'il* som se na *víně*. Vyjímku tvoří sloveso *viděti*, které zní obyčejně tvrdě.

Celkem s tím shoduje se výslovnost i v Komařicích, kde ostatně jeví se střídání zvláště ve slovese *vím*, které zní buď *v́im* nebo *vim*. Ve Sv. Janě není rozdílu při *í* a *i*, rovněž v blízkém Velešíně, Otěvíku a j. Kromě toho sluší zvláště vytknouti výslovnost Velešínskou, kde jest slyšeti *i* se *e* nad ním, t. j. *i* s lehkým pazvukem *e*, kterýžto úkaz tu zřejměji onde temněji prokmitá směrem sevzáp. až do Stříbrska.

Následující příklady rozděluji v

a) jemnější výslovnost *ḿ*;

b) hrubší výslovnost *mj*;

c) výslovnost *i* se *e* nad ním.

a) ty si byl *b'it? koup'il* by to za grejcar; už jsou s klajchou *hotov́i; div́iš* (kaše z krupek a hub): na tej *zeḿi* (Doudl.); *mlnářov́i; zap'ikal* (zamluvil) som si strych žita (Římov); *ḿinuta* (Chotoviny); sili (jsi-li) krtice neb *zab'ice* = krční nemoc; *slep'ičnik* (kurnik); *zap'ikovati* se; *p'ikec* (rada ve hře na honěnou); *bab'ička, hub'ička, vrb'ička; slep'ice, p'ila, p'ivo; kúp'it, v́idle, ḿilej, f'ilip*;**) *ḿirka, ḿiska; v́inšovat, v́idov*,**) měl *laskoḿiny*, ale nemoh *tref'it* (Komářice); *ḿila* ženo, velkej *p'ichlák, lav́ice* (Todeň, Trh. Sviny); *div́ili* se *ḿi*; byli na tom *v́idění?* ***) (Jedovary); dyž ji *čep'ili;* schořovou *čep'ici;* mněli mne *saḿi* tři (čepce; Rankov); *líb'ilo* se *ḿi ob'ilí;* lampa *v́isela; šp'inák* (člověk zlý; Otěvík); to je *b'idà* (Nežetice); *op'il* som se na *víně;* bez tak bejvá *buccfalov́itý;*†) *ḿihule* (pískoř); *chlap'i! Švab'i, p'itálek* (pijan); *p'ičák* = kdo se *zp'iči* (nedrží slova); *mlov́ina* (tyč v plotu); *p'ichlan* (poštiváček), *kḿitlování* (dřevo do řebřin): *cv́ikýř* (panchart; Třebeč); sednoul som si na

---

*) Srvn. v té příčině pojednání *V. Kotsmícha O podřečí doudlebském z r. 1868.*

**) Tiskne se *f* m. *F* a *v* m. *V* z typografických ohledů.

***) vyslovil sedlák Kulhan.

†) t. j. nerozvážný, zanesl v lid snad farář nebo jiný, znající koně Buccefala.

laviči (dto); *sp'is, vidlička, skrvit, dávit, Netřeb'ice, trucovitej, p'ilíř, mlovina, čep'ice, krup'ice, b'ič, šlup'ina, krop'it, svinčna, p'ila, p'ilník, lamp'ička, hub'ička, misalka* — — *vítr, pap'ír, p'ichání, b'ít, mísa, krop'ítko, b'ílit, mít* peníze, *dříví, vrboví* (Sv. Jan); *p'ivo, viřtlički,* opatřit *slep'ice* (Zubčice); *bab'ička, mamička* (Brloh).

K tomu druží se výslovnost: *korotvje* byly už vyběhaný (Postřekov); ty *dvjeře* (Sulislav); *bjez* pana hraběte vědomosti (Přeštice); — na *seb'ě* (Otěvík); *holoubjata* (Třebeč); *devječka* (Sv. Jan);

b) máma *pjila pjivo* (Pocinovice); byl *bjit, pjila* (N. Kdyň); dyž to huměl *vymluvjit* (Němčice); hodiny *bjily* (Víteň); dyby se *zabjil; pjili pjivo* — chtěl *pit*, nejrači *pjel* (pite pivo! Soběkury); tim ho *bjili* (Kuciny); ta *pjila* kořaly; *zabjil* prase; *zabjili* krávu; *netrefjilo* se (Přeštice); *napjil* se ze stunci (Jíno);

c) *zap'^{e}iš* to; vez som z dvěma koňma sosnu na *p'^{e}ilu; p'^{e}ivo, kup'^{e}it b'^{e}ič; kom^{e}isar* (pješ — pjiš; Velešín).

Srovnej s tímto § 2, 14 o měkkém *r*.

§ 9. b.

1. *b* mění se v *p*, na př.: *pulbír* (Todeň); ta holka má na sukni pěknou *portalu* = bordure; já sloužil u štvrtý *patrie* = batterie (Štěkeň); *hypnout* = kopnout (Hvozd.).

2. *b* mění se v *m*, na př.: dyj se ten tejneckej *rymníček* boural (Postřekov); von se mně hutopil hu *rymnika* (Brnířov, Ondřov.); pod *rymničky* (Dub. Lhota); *schrámnout* (nezpůsobně hrábnout; Svojnice); — *rymík* (Zubč.).

3. *b* mění se u *v*, na př.: *vidlo* (bidélko) u kamen (Březí); *svatví* = starosvatba, *malva* (Zubčice); — *civí* = cibulí = cibulová nať (Varvaž.).

4. *b* jest *odsuto:*

ze skupiny *bž*, na př.: málohda sou *vožinky* (obž.; Hoštice);

ze skupiny *bl*, na př.: ta pantle se *lišti* (V. Bor);

ze skupiny *br*, na př.: *rebentí* celej den (Svojnice);

ze skupiny *bm*, na př: *voměkči* se (RHODS);

ze skupiny *bt*, na př.: *šrajtofna* (Schreibtafel; Jinín, Svojnice); *šrajtofel* (Varvaž.).

5. *b* jest *přisuto:*

ve skupině *bl*, na př.: slup to jen se *voblíz;* už je *vobleslej* (Horažď.);

ve skupině *bm*, na př.: *vobmakat* (Strážov);

ve skupině *bř*, na př.: *břinkovka, břinknout* (Svojnice).

§ 10. p.

p mění se v *b:*

1. ve slově: *šuble* ve stole z něm. Schublade ozývá se v Trh. Svinech *b* (pův.) místo obyčejného *p;* naproti tomu ve Svojnici jmenují Plánici: *Blanice.*

2. v násloví velmi je časté, na př.: *Bablík* (= Pavlík; Tejnice u Horžď.); *bajzek* (pejsek), *bajzky* (blechy), *baštit* (~ paštika; Svojnice); — šickni sme se

belechali (pelešili, spali; Neřetice); *brabencovej* olej (provanský) chybnou etymologií ze subst. »brabenec«; *pucka, bucka* = míč (Komář. a j.); *babouk* = brouk (Zubčice).

3. *p* mění se u *v*, na př.: *křivka* t. chřipka (Plánice); *zatracevancj* kluku (Štěkeň); *švánek* = špánek (Brloh).

4. *p* mění se v *f*, na př.: *šufle* (v. n.; Svojnice).

5. *p* mění se v *t*, na př.: *t*erpentýgl u hodin (Spůle); *terpentykl* (Brloh).

6. *p* mění se v *h*, na př.: přiskří*h*nout (skříp-; Svojnice).

7. *p* mění se v *k*, na př.: tam *šik!* by pod plotnu (šup; Otěvík).

8. *p* jest odsuto:

ve skupině *pr*, na př.: *rosto*pášnost, *rosto*pášnej člověk (Kolinec);

ve skupině *pštr*, na př.: *š*tros (něm. Straus, spis. pštros; Strak.);

ve skupině *pt*, na př.: koro*tvě* byly už vyběhaný (Postřekov); korotev (Kraselov); korotve (Horažď.), kurotve (Břežany); korotev (Svojn., Doudl., Postřek., Řepice, RHODS); *struh* (Svojnice).

§ 11. m.

1. Slabika *mě* vyslovuje se *mňe*, viz *ň*.

2. *m* mění se v *n*, na př.: *nedvědice* (čepice; Žihobec, Horažď.); *nedvěd* (dto., Řepice, Svojnice); — *nedvěd* (Komářice); u *Nedvědů; podplanky**) (Zubčice); *nedvědář* (Sv. Jan).

3. *m* mění se v *b*, na př.: *brabenec, brabeniště* (Strážov, Přeštice, Řepice, RHODS; na Doudl.: Toděň, Doudl., Sv. Jan, Komář., Štěkeň, Svojnice); tu je brabencůch (H. II. Rad.); *darebně* se skrz něj zdržujem (Horažď.); sem nákej *darebnej* (churav; Písek, Svojnice, Doudleb.); *vodbyčka* m. odmyčka, t. j. provázková klika (Komšín, Horažď.).

4. *m* mění se u *v*, na př.: *muchovírka*, mochovírka m. muchomůrka (Žihobec, Přeštice; Křešťov., Partot., Svojn.); *muchověrka* (Toděň, Zubčice, Sv. Jan).

5. *m* mění se v *f*, na př.: *ufrněnej* m. umrněnej (Přeštice).

6. *m* mění se v *h*, na př.: *kotrhelec* (Velešín)

7. *m* jest *odsuto:*

ve skupině *mň*, na př.: *čuněť* = čumnět m. čumět (Hvozd);

ve skupině *mž*, na př.: dyž *sež* (sem-ž) byl mladej (Kolinec);

ve skupině *mkn*, na př.: *vobeknout* (Svojnice);

ve skupině *mpr*, na př.: *cíprcampr* (Svojn., Doudl.);

v *násloví*, na př.: tim-*ně* (mně) záda mazala (Červ. Pořič); *imo* (mimo) voči aby je krejlo (Pocinov.);

v *zásloví*, na př.: *ka*-ho vezou? (Vranov); *ka*-pa to de? (Bytov); — po*to* (potom) holt jedou na kráj vesnice (Kouto); co *se* (sem) já platil (Brnířov); — s *páne*-bohem (Kraselov); dojděte *ta* (tam) sám (Soběkury);

---

*) = podpla*m*ky, t. j. placky z chlebového těsta.

v číslovkách *sedm, osm*, na př.: *sednact, vosnact* m. sedm-na-deset (Písek, Svojnice).

8. *m* jest *přisuto:*

ve skupině *čm*, na př.: *čmert*, k čmertu m. čert (Postřekov, Kolinec); litej čmert (Svojnice); *čmárka*, *čmárat* m. čárka (Polyň); *čmuchat* m. čuchat (Svojnice); *čmuchal* to vyčmuchal (Bil. Ž.);

ve skupině *cmr*, na př.: *cmrkat* m. crkat (málo dojit), srovn. praž.: cmrnda ucmrndne trochu = mlékařka přikrápne trochu (Svojn.);

ve skupině *mp*, na př.: *klempíruje*, něm. krepirt (Svojn.); to dítě pořád ňák chamradí a klempíruje; má na kabátku samý *trampolečky* = střapečky (Štěkeň); *humpati, humpovati* = houpati (D. Kral.);

ve skupině *mfr*, na př.: *famfrnět* (ověsit se fafrnochy = bláznit, srovn. fr. fanreluche; Svojn.);

ve skupině *mst*, na př.: *chlamstejte* m. chlastejte (M. Bor, Horažď.);

v zásloví, na př.: *ničkom* (Žihobec); *nejčkym* netopíme (Sviny).

§ 12. v.

1. Výslovnosti *v* jako *u* jsem v jižních Čechách nenalezl. Za to hojné jsou ostatní proměny.

2. *v* jest změněno v *b:*

ve skupině *br* místo *vr*, na př.: *brabec* (Strážov, Přešť, Svojn., Řepice, Todeň, Komářice); v Otěvíku slyšel jsem: *vrabec:* on bude vartovat u Svinů vrabce = umře; tu je *brabencůch;* brabec je štferák (H. H. Raděj.); *bráboral* (Kolinec, Svojn.); on až *bramborčil* m. vrávoral (Písek); *vobrubuj* to pěkně (Horažďov., Strak.); če*b*elí se na to (= ševelí, třese se; Přešť., Řenče); u Brabčíků, u Babrlíků (Mečín); *pabuzu* (Veř. H.);

ve skupině *rb* m. *rv*, na př.: *serbus, serbuska* (Svojn.); to je lajtnont vod *furbezny* (Štěkeň);

ve skupině *bř* m. *vř*, na př.: *břasa* m. vřes (Doudl., Chod., Svojn.); bylo toho jako *břasy* (Žihobec, Partot.); *pobříslo* (Strážov, Řepice, Partot., Svojn.); *pobřístlo* (Todeň); *pobříslo* (Velešín); *břed* m. vřed (Komářice); *břeteno* v železí (Dub. Lhota); *břes*-březu (Sv. Jan); *březek**) = vřes (H. H. Rad.);

ve skupině *bl* m. *vl*, na př.: *Bablík* m. Pavlík (Tejn, Horažď.); *sáblačka* m. závlačka (Svojn.); *bablna* (Zubčice);

v *násloví*, na př.: jako na *bobrtlíku* m. vobrtlíku (N. Kdyň); buď *bůle* tvá (Žihobec); bedle toho domku (Přeštice, Žihob., Partot.); bedle domu vostal stát (Strážov); leží bedle (Svojn., Doudl., Chod.); sedni si bedle mně (Štěkeň); u *Bolfíků* (Spule); *biřtle* (Svojn. a j.), hraje na *barhany* (Doudl.); *beskrejtka* i veskrejtka (květináč; Římov., Komář.); *bochtr* (Wächter), *bata* = vata (Zubč.);

v *středosloví*, na př.: to je *hřiba, Hoborka, hobor, hobořit* (Žihobec, Kolinec); *brabenec, brábnik* (bravník; Strážov); *pabouk, Babor, baborckej, jabor* (Strážov, Řepice, Svojn., Partot.); braboral atd., viz »br«; *brabenec, brabeniště*

*) Lotus corniculatus; rus. veresk, bulh. borika srb. vres pol. vrzos fr. bruyère.

(Strážov, H. H. Rad., Přeštice, RHODS, Řepice, Svojn. Doudl., Komář.); *čebli* se nebo *šebli* se (třese se) na to (Řenče); *pabouk*, ale: *javor* (RHODS, Horažďď); *brabouk* (pabouk změtěno z brouk; Svatopole): *říba* (hříva), *Jabornice*, *pabučina*, *pabuza*, *zubák*, *rubačka* (rvačka; Svojn.); *zubák* (Kolinec); *pabuza* (Řepice); lítaji *brumbáli* i brundiváli (Horažď.); ten hengšt má dlouhou *hřibu* a žíňata; von ho přeci *vošebelil* = ošidil; brabenci (Štěkeň); — *korouhička* m. korouhvička (Kraselov); *pabouk*, *hedbábnej*, *hobořit* (Doudl., Todeň, Komářice); pabuza, pabouk, *pabučina*, *pabučár* (Zubčice, Sv. Jan); *zubák* (Velešín).

3. *v* změněno v *m*:

ve skupině *mr* m. *vr*, na př.: *mrtohlavej*, *smrtohlavět* (Postřek., Svojn.); — už sme jako *mrtohlaví* (Nežetice); u *Škomrdů* (Mečín);

ve skupině *mn* m. *vn*, na př.: *namná* kost (Komářice);

ve skupině *šm* m. *šv*, na př.; *šmihik* (Břežany, Horažď.).

4. *v* změněno v *p*:

ve skupině *př* m. *vř*, na př.: *předeno* m. vřeteno (Svojn., Doudl.);

ve slově *pčrtošna*, je-li z něm. Werth-tasche; pakli z něm. Brief-tasche, pak by patřilo sub »b«; dej to psaní do *kopertu* = couvert (Štěkeň).

5. *v* změněno v *f*, na př.: *fous*, *fčera*, *kafka*, *krcf* a j. obecně; ta Barounoc kobyla je *fašnivá* = vášnivá, lekavá (Štěkeň); na Doudlebsku slyšíš *teprf*, *dříf*, ale naproti tomu i *konev*, při čemž *v* ozve se zcela čistě (v. v.); *tfuj* kraíček (Strážov); brabec je *štferák* (H. H. Rad.); *coufat* (Svojn); *klofák*, *klofat* m. klvati (Řepice, RHODS, Žihobce); *fčily* (Doudl.); *tfoje*, *tfaroh*, *potfora* (Velešín); *fousy*, *kfočna*, *kfoštč*, *fčila*, *předfčírem* (Zubčice).

6! *v* změněno v *h*, na př.: *Horšila**) m. Voršila, lat. Ursula (Komářice); *hastrmánek* = wasserman (Varvaž.); srov. § 18, 11: Humelnice.

7. *v* mění se v *g*, na př.: *cergulat* = cervelát (Zubčice).

8. *v* mění se v *t*, na př.: *stlačec* m svlačec, *stotka* (Svojn.); to už mají hezkejch par stotek (Horažď.); stála prej stotku (Nežetice, Štěkeň, Varvažov, Velešín).

9. *v* mění se v *ch*, na př.: *vochce* m. ovce (Kraselov); hnali tady vochce (Žihobce); *vochčín* (Komšín); *cumploch* z něm. Sand-läufer, rus. broďaga (dto.).

10. *v* mění se v *l* ve slově *sloboda***) a jeho odvozeninách, na př.; *vysloboď* nás (Budětice, Zbinice, Kolinec, Žihobce); — *slobodnej*, u *Slobodůch* (M. Bor, Horažď.); si porád slobodnej (Kraselov); — za *slobodna* se schlapna (kvapně) napil (Svojn.); — na Doudlebsku: na *oslobozeni* (Březí); Sloboda je slobodnej; *chlastat* (= chvástat) o nečem; *chlastna* = klepna (Velešín); *slobodníček* (Zubčice).

11. *v* mění se v *j*, na př.: *Voborákoji* (Strážov); Honzoji (Pocinovice); z *Radkojic* k Horčicom (Kučiny); *jalojička* (Postřekov); *devateroji* oubutč (Radešov); *pernojice* (Nezdice); puč mi *stojku* (Štěkeň); — *rukajice*, *jalojice* (Brloh); *laštojice*, *makojice* (Zubčice); *pijovár*, *bradajice*, *polojice* (Komář.); není mi ani *polojic* (T. Otěv.); *naštojice* (Sv. Jan.); srvn. níže.

---

*) Ovšem možno vyložiti tu *h* i jako přídešné, srvn. § 18. odst. 12.

**) Srovn. stb. a rus. *svoboda*, bulh. *slobodia*, srb. *sloboda*.

12. *v* jest *odsuto:*

z *vo-* v chybném domyslu, že *v* jest přisuto, někdy se odsouvá, na př.: *ojak* (Jinín); já rači *ojáka* (N. Kdyň); v stodole bejvaji párně a *odr* (Komářice, Doudl.), srovn stb. vъdraziti, vъdražiti, rus. vodružať = vztyčiti; hrála si s černym *olem;* ani *ola* ani osla (Kolinec); *osk*, *oštiny*, *oj*, *ojička**) (Brloh, Zubčice).

Někdy i v samém kmeni slova, na př.: von to *poi* m. poví (Postřekov); *spraovat* (dobytek krmit, dojit; Todeň); *zaolala* (Žihobce);

ze skupiny *bv*, na př.: *ob*líkat (Horažď. a j.);

ze skupiny *svl*, na př.: *sla*ky (Dub. Lhota); *slík* ho do naha (Žihobce); slíkej se, *slačec* (Kraselov); *slečte* kabáty (Hoštice); až budu slečena (Kolinec); fasuněk má hole a *slaky* (Polyň); slict pod*l*ikačky (Svojn.); *šlaky* na vorách; *slačec* i šlatec (Varvaž.);

ze skupiny *zvl*, na př.: *zlášť* vo posvícení (Boubín, Horažď.; Kraselov, Svojn.; Otěvik); jindy častějši *vzlášť*;

ze skupiny *vd*, na př.: *dova, dovec* (Svojn.); *zádavek* (dto);

ze skupiny *vz*, na př.: *neskřísi* (Postř.); *zdychá* sobě (N. Kdyň): *zduch* (Kraselov); *zácný* pán, *zácná* pani (Řenče); *zácně* milej host, obilí *schází* (Svojn.); tatík mu to *zdal* všecinko (Varvaž.); *zhůru* (V. Bor); *nezhlednej, zbudit*, *zdychat, zkázat*, *neskříšený* mnoství (dto.); *nezňalo* se, *zrůst*, *zdýchat* (Strážov); — *nejzácnější* (Nežetice); — to se-mněla *zteka* (Horažď.); *zadu* bez předl. *v* (Strážov);

ze skupiny *vs*, na př.: v zá-*sí* m. zá-vsí (Žihobec); *stoupit, stát* (aufstehen), *skřiknout* (vz-křiknout; Strážov); častně sme musili stát (Strážov); přistat si, *skutku* je to tak (Svojnice);

ze skupiny *sv*, na př.: *sjetská* marnosť (N. Kdyň); *sjejt* (m. svět) se se mnou toči (Hoštice);

ze skupiny *vž*, na př.: *ždycky* (Elhovice);

ze skupiny *vš*, na př.: *šickni*, *šechněmu* (Postřek.); *šecky* sou shnilý (Brť); ten by umořil *šecko* (dto.); *šecko* tě slibuju (Pocin.); tu (= to) je *šecko* pravda (Podzámčí); — *šecko, šak* (Strážov); dal mu *šecko* (H. H. Rad.); dověděl se *šechno* (Soběkury); *šudež* květe (Elhovice); na *š*ecky (Boubín); *š*ecko platí; *š*ady je zem Páně; *šade* má potomky (V. Bor); *šuda* bývalo lepčí kamaráctvo; dybych jí byl *š*ecky myšlinky vyložil; u starýho člověka máte *š*echnu divnotu (Kraselov); *š*ecko zes páměti (Strunkovice); — *š*ecky drva im odnesli (Nežetice); — *ševědoucí*, *šichni*, *šimat si*, *šivák, šudy, šeckno, šední*, *šelijakej* (Svojnice); *šak* (Sv. Jan);

ze skupiny *všt*, na př.: *naštivil* mně prveje lezdys (Přeštice); *naštivit* mlnáře (Kraselov, Svojnice);

ze skupiny *vč*, na př.: *čala* i včala (Domžl.); *čeras* byla v černym soudku (Boubín); *čera* sem platil kontrbucí (Kraselov); *čerejší* den (Svojn.); *čera* byl velikej mráz (Strážov);

ze skupiny *vl*, na př.: *Ladměřice* = Vladiměřice (H. H. Rad.);

ze skupiny *vr*, na př.: přišel *Varouš* m. Vavrouš (Polyň);

*) Proti středoč. *voj.*

ze skupiny *vř*, na př.: jaro se *vodeřelo* (Otročín u Stříbra);

ze skupiny *šv*, na př.: řebřiny leží v *houších* (m. houšvích) na lišních (Ondřov., Hvízdal.);

v příponě *-ovství*, na př.: *království* (Lhota Kd.); přiď království tve (Kraselov); *bláznoství, šelmoství* (Svojn.);

ve skupině *chv*, na př.: *chůj* m. chvoj (Kraselov); *chůje* (Todeň);

ve skupině *škvr*, na př.: *škrně* (Svojn.);

v násloví, na př.: *jetev* m. větev vysl. vjetev (Křešťov.); *jertel* (věrtel), *ječnej* žid (Svojn.); sedl na *jetvičku* (Žihobec); ulom táletu (tam-hle-tu) *jetávku* (Jinín); *jetávka* (Strakon.);

v středosloví, na př.; *rukaice* (Zubč.); na *Frantoicích* (Varvaž.); obyčejně se tu však *i* mění v *j*, na př.: *lajčník* (Černice); *Frantoj, Kuboj; Milikojce, Plasťojce* (Brloh); *jalojce, rukajce* (Sv. Jan); *střejce, lajce, neštojce* (Postřekov). O této zajímavé změně pro množství proměn a bohatost látky pojednám zvláště);

v zásloví, na př.: *pozdra*-vás Pámbu (Svojnice).

13. *v* jest *přisuto.*

Toto přisouvání jest velmi rozšířeno a od starých dob již v platnosti; ovšem nynější spisovný jazyk ho nepřipouští. Skoro bez výjimky přichází před *o* v násloví, vyjma subst. *otec*,*) které posud nikde neslyšel jsem vysloviti *votec*, v středočeském nářečí, za to však v Hudlicích slýchal jsem hojné z toho odchylky, na př.: říkal *o* Annu; *o*týpku *o*tavy; *o* bláho *o*bce nic se nestará; *on* *o*pověděl a j.

V jižních Čechách rovněž hojně zejména na Domažlicku je z toho odchylek. Na *Doudlebsku* velmi zřídka slyšel jsem *vo-* m. *o*, na př.: *vokno* (Todeň); *vostrouhá* se a *vobloží* (Jedovary); *vobocе* = ovoce (Zubčice); jindy vždy čisté *o*, čímž dostává se i jinak pěkné řeči zvláštní libozvučnosti uchu knižně vzdělaného člověka. Na př.: *on* tám byl, *ona* nejde (Otěvík); *odrazíme* zámky, *odnesli* (Nežetice); *obleč* mu je (Březí); *oje, ovce, osel* (Komářice); *ono* mu to převazilo, *ovce, oves, opatrnej, obracet* (Doudl.). *V* odsouvá se i tam, kde je náležité, na př.: *osk* (Komářice). Srvn. odst. 12.

Poněvadž nelze v dialektologii žádného zjevu generalisovati, uvedu ze všech míst doklady, pokud jsou mi po ruce, ačkoli jich počet tím vzroste, ano některý bude se i opakovati. Postup zachován od západu na jihovýchod.

Na Stříbrsku: *vornaty* (Sulislav); jaro se *vodeřelo* (Otročín); dybych *vode* všeho měl (mjel; Vranov); — na Domažlicku: budeš míti *vodzandáno* (Mrákov); slzy padají z *voči* (Postřek.); *vokrád* ji kus plátna (dto); *vokolo* ječmena (Lhota); *vovcs, vopálka, vobec, vohnút* (H. H. Rad.); — na Klatovsku: *votkyď* je? (Žihobec); *vokřín, voscvadlo* (Rábí); *vo* kousek *vod voběda; voměkčit, von, vobce, vohlech, vornice, vohniště* (Strážov); muž se ji *vověsil* (dto.); točí se jako na *vobrdlíku; von* mně upšíl (uhodil); *vokov, vovce, vovoce, vobonlaný* (zkrotlý); *vodpusky, voko, voheň, vobce, vodbička* (závorka), *vohlávka, vohon* (Přeštice); — na Strakonicku: ten *vobraz* je hezkejší (Zářečí); já to pánovi

*) Také od něho odvozená a některá cizí: *ofěra, orodovat* atd. nemívají *v*.

vomelduju; děti potřebujou nový *vobutí; vostatek;* svolal *vobec,* pase na *vobci:* až co *vobdrží* (Horažď.); *vokřapky* (odhaz z hrachu), *voblíz* se, *voblezlej, vobrubuj* to pěkně (dto.); *vozupravdu* m. opravdu (Hoslovice); adyjunk *vod* soudu (Jinín); *vopoledná* přídu; za *vopolodne* (= v poledne) přiď domu; *voj* patnácti rokuch; *voj* tý doby (Kraselov); *vodevíti, vod-vosmi* (Strukovice); po *vosumdesáti* tisicech (Kucin.); nad *vočima vobučí* (Horažď.); *vokno, vona, vopálka, vobyčej* (RHODS); vítám vás *vod* slova božího (Křešťov., Kluky, Březí, Jehnědlo, Dobešice); *vokno, vocet, vosum* (Dobev); *vochrnělej* (Řenče); *vorbička* = závorka (Jíno); *volše, vohled, vokno, vobec, vobora* (Řepice) a naproti tomu: z *ovčince* (dto.); — na Netolicku: *vocásek, vůsmá, vosnách, vovesničky, vobučí, voškvarky, vobuje* m. oboje; na *vodraž* síct *vobilí, votad, votušená* chvíle, *vodboukat; vodměšuje* se *vod vostatních; vozebenej* m. ozáblý, *vostizlej* sejra; *vopásání* (pastviště); *vomejlenej* m. omylný (Svojnice).

v přisuto:

v *násloví* před souhláskou: ty to spravili *vdaleko* (Sulislav); až bude *vdobrý**) mysli (Postřekov); do novýho *Vjorku* (Kolinec); je tam *vlidno* (hodně lidí, lidnato); *Vrábín* m. Rábín (Svojn.); *vrub* = roub (Partot.); co se to *vstalo;* je teď moc *nevhodnej* = rozpustilec (Štěkeň, Varvaž.).

Sem bylo by možno připojiti i nadbytné užívání předložky *v*, na př.: *vdole* i nahoře (Postřekov); třetího dne *v-matce***) v klíně zemřela (Branšov); *vdole* mněla šnurčičku (Kouto); hoši sou *vdole* (Písek, Křešťov., Horažď., V. Bor, Přeštice, Strážov); *v-loni* (Strážov, Písek, Křešťov.); *vdole* (Trh. Sviny, Sv. Jan, Velešín); *vchodě, vleže, vkleče, vstoje,* kde lid sveden jsa neznalostí přechodníku spletl vazbu subst. »chod — v chodě« se slovesem v přechodníku ve rčení: vleže etc.;

v náslovné skupině *kv*, na př.: *kvapky*, voda *kvapá* (Postřekov); tvaroh vy*kvape* (Elhovice);

v náslovné skupině *zv*, na př.: von tady *zvostávat* nebude; *zvostatek* na tom nezáleží (Sušice); *zvostal* (Strážov); *zv*ostat (Horažď.); hde nejčko *zvostáváte?* Vencl včera *zvostal* zadu (Kraselov); *zvůstatky* i *zvostatky; zvůstane* doma; Ján *zvostal* na poli (Řepice); *zvostat* (V. Bor);

v náslovné skupině *vst*, na př.: *nevstalo* se tě nic? *nevstane* se představeným (Řepice);

v středoslovné skupině *tv*, na př.: *vrátvička;* vem sebou vrátvičku (Svojn.).

§ 13. vž

odsouvá se, na př: *dyť* mi (mě) nenechaj sedět; *dyť* to můžeš vycárat; *det* ne (Postřekov); je *dycky* hezká (N. Kdyň, H. Il. Rad.); — *dyť* von je blázen (Žihobec); dycky (Strážov); zdet je *dycky* dost lidí; *dicky* to nebejvá pravda (Horažď.); *dyť* už máš rozum; *dycky* sem to říkal (Řepice); skovaná věc se *dycky* časem šikne (Varvaž.); — *dyť* je recht (Doudl.), *dycko* (Todeň).

*) Může býti i loc.: v dobré mysli m. gen.

**) m. v klíně matky; srovn. na lžíci *vodě* m. vody.

§ 14. f.

1. *f* vyskytuje se celkem málo kromě slov, v nichž *v* neb *h* mění se v tuto hlásku; srvn. § 13. odst. 5. a § 18. odst. 8.

2. *f* mění se v *p*, na př.: *luciper* (Svojn., Doudl. a j.).

3. *f* mění se v *ch*, na př.: u *Hochbaurů* m. Hofbaurů (Ondřov.); velká *kruchta*, něm. Gruft (Doudl. a j.).

Souhlásky g, k, h, ch.

§ 15. g.

1. V češtině nalézáme tuto hlásku jen, a) vzniká-li s podobou z *k*, nebo b) v slovech cizích, kde odpovídá buď původnímu *g* nebo *k*. Všude jinde změnila se v *h*, řidčeji v *k*.

Na př.: šlajf drží železný *trogl*, něm. Träger (V. Bor); *ligr*, *saligrovat*, něm. Riegel; *krogníček*, něm. Kragen (Písek); *cigára* (Zubčice); *rygát* = šukat fazole (Sv. Jan); *švagr* (Strážov a j.). Srovn. § 16.

2. *g* mění se v *k*:

v násloví, na př.: *kytara* šp. guitarra (Strážov); *kolo*mastryka m. gummi-elasticum (Přeštice); to je *kusto* m. gusto (Jinín); — *kor* ináč něm. gar (Komář.); to sou *katata* něm. Gatien (Doudl.); *krunt*, *kiometr* = geometr (Zubčice); *krobskej* krobiján (Sv. Jan);

v středosloví, na př.: prase z *enklický* ráce něm. englisch (Horažď.); to je lichmajstr vod *drakounu*; já bych to ináč *slekýroval* = regieren (Štěkeň);

v zásloví, na př.: *šubrýk* = Schubriegel (Varvaž.).

3. *g* mění se v *j*:

v středosloví, na př.: u *majistratu*, *majstratu* m. magistratu (Trh. Sviny); *majstr* (Strak.) a j.

4. *g* mění se v *t*, na př.: *týpl*, něm. Giebel (Svojnice).

5. *g* mění se v *ď*, na př.: *evandělík*, *evandělium* (Svojn., Jedovary) a j.

6. *g* mění se v *d*, na př.: *honogle* = Haarnadel (Zubčice).

7. *g* se *odsouvá*, na př.: *doulata* = gdoulata (Varvaž.).

§ 16. k.

1. *k* mění se před úzkými samohláskami v *c* neb *č*. Od toho odchyluje se komp.*) v jižních Čechách, na př.: *panskejší* m. panščejší (Brnířov); ona je *hezkejší* jak karafiját; ta nejhezkejší (Mrákov, Strážov); *ouskejší* (Roupov) a j.

2. *k* mění se v *g*:

ve skupině *gd*, na př.: *gde*, *gdo*, *gda* (Přeštice, Písek, Křešťov.); *gdekoli*, *negdy*, *negde* i nehde (Řepice); *gdy* častěji hdy (RHODS); — v Doudl.: *gdy*, *gde* (Komář., Todeň, Doudl.), srovn. 3.;

---

*) Bude na svém místě zvláště vyloženo.

ve skupině *gr*, na př.: *grejcar* (Strážov, Řepice); užijem *legraci* (Kolinec); najšel (našel) tady za *legrůtu* (Horažď.); to je malej *legrůta* (dto); *cegretář* m. sekretář (Svojnice); — na Doudlebsku: *grejcar* (Komář., Todeň, Doudleby); *cugr* (Todeň); přišlo na *legrytování* = odvod (Trh. Sviny); *cugrofka* (Veleš'n); palice *cugru* (Zubčice); *fijágr* = drožkář; *cígr* = mošna; cugr je z cugrofky (Sv. Jan);

ve skupině *gl* m. *kl*, na př.: *cinglísek* i cinglousek = zvonek (Pocinov.); *žingle* (Svojn.); *heglovat* (Komářice); *piglička, heglička* (Zubčice); *špingle* (Sv. Jan);

ve skupině *ng* m. *nk*, na př.: *ingoust* (Strážov a j.).

3. *k* mění se v *h:*

ve skupině *hd* m. *kd* (srovn. *gd*), na př.: *h*dy se zpovidám, *h*de složim kostě (Mlyneček); *h*de byla svarba; *h*dyž první hlad zahnal; *h*dyby tatíček věděli; *vonehdy, něhdy; hdykoli* hospodyň pekla (Strážov); povedu jalojci do *Hdýně* (Spůle); v zadku je *hder* (Dub. Lhota); *hda* pak, *nihdá* (V. Bor); nemám *hda*, *hder* upevňuje svěrák k rozvoře (Horažď.); až *nehda* jinda (Jinín); *nehde* to najdeš; ne*hdy* pudu s tebou (Řepice, Partot.); *hdyby*; *hdy*, řidčeji gdy (RHODS); *vonehdá* sem tam byl, sotva se votočim, už *hde* nic tu nic; von si taky *nehda* rád zakládruje (Štěkeň); *hda* sem tě posledně viděl? *hde* pak žena nemá *hda*; vone*hda* (Písek); málo*hdo*, málo*hda*, ni*hdá* (Svojnice); — na Doudlebsku: *hde*, *hda*, málo*hda* (Doudl.); nemám *hdy*, *hda; nihdá* (Komář.); devět roku byl *nehde* (= asi) starej (Trh. Sviny); *nehdo* (Velešín, Nežetice); ne*hdy* je hodnej; jen dyby nám *nehdo* šafoval obuv, *hda* je máj (Otěvík); táta šel *nehde* (= asi) na jertel = jetel (Todeň, Sv. Jan).

Zajímavým případem je změna *k* v *h* v předložce před *t*, na př.: to by se dostala (bouřka) *h* Todni (Nežetice). Obvyklé ve vých. Čechách.

4. *k* mění se v *ch:*

ve skupině *chl* m. *kl*, na př.: *rochle* (Přeštice); zlostí by se *stuchla* m. vztekla (Horažď.); na *rochličkách* (Radkov.);

ve skupině *cht* m. *kt*, na př.: zimou *jechtala* zubama (Přeštice); *dochtor*, *delechtor* (H. H. Radčj., Strážov, RHODS, Štěkeň); *kontracht*, tra*ch*ta (Svojn.); — pan *dochtor* (Doudl.); *kundychtor* (Zubčice); *rechtor* (Brloh); *kontracht* (Sv. Jan);

ve skupině *chv* m. *kv*, na př.: *zchvapna* m. kvapně vypil láhev (Švihov); má na-*chvap, chvapem* příběh (Kolinec); vypil *schapna* dvě sklenice piva (Štěkeň);

ve skupině *sch* m. *sk*, na př.: *schořice* m. skořice (Sv. Jan);

před samohláskou, na př.: *vychýř* m. vykýř (Veřechov, Hradešice); co se zaseje *stucháš* (Horažď.); *těchavý* psotník = nepokojný, trhavý (Jedovary); *panchart* (Svojn.); *zažmejchat* (slov. žmíkat; Svojn.);

v zásloví, na př.: to je *cajch* = neřád (H. H. Radčj.).

5. *k* mění se v *t*, na př.: *třpít* m. křpít (Svojn.); kvo*t*vice m. krokvice (Komářice); *tratar* = trakař (Partot.); to dítě má *škrtavky* = škrkavky (Štěkeň); ekze*t*uce, ekzetuční spis (Sv. Jan).

6. *k* mění se v *d*, na př.: *kudaň;* sedí v kudani = kukaň (D. Kral.).

7. ve slově *svak*: já by som tě *svak* m. skvak (Komář.).

8. *k* jest *odsuto:*

ze skupiny *kd (kt)*, na př.: *de* máme grunt; ečko *dyž* sem přešli (Otročín); *dysme* se loučili; *dyž* sem mu řek (Žihobec, Zbinice); lez*dozdo* (Kolinec); *do* mně mé srdce potěší (Kolinec); *dy* to pustili (Sušice); *dy* jen se vyspala (D. Pořičí); *do* pa je to tady (Mezhol.); *dybych něda* umřel (Elhovice); — *dežto* každej ptáček má (Boubín); *dož* by vás nemiloval (V. Bor); *dy* mně nic netěší (Hoslov., Partot.); *dyž* si uřícenej, nepí (Kraselov); *terej* hojí za hodinu (Hoštice); (píše) jako *dyby* tiskne (Zborov.); *de, do, dy, dyby;* viděl sem tě až *dy* uj-ci vodcházel (Svojn., Varvaž); *dy* pudeš domu (Řepice, Písek, RHODS); — jen *dyž* vidím (Doudl.); *dyby* (Komář., Todeň); jen *dyby* poslech; *dyž* je to vařený (Otěvík);

ze skupiny *kb*, na př.: *belec* (strych), něm. Kübel (Postřekov); *belík* (Svojn.); *Belnice* m. Kbelnice (Řepice);

ze skupiny *kv*, na př.: u *Vizdů* m. Kvizdů (Šepadly);

před *náslovným k*, na př.: *Křeštoucum* je cesta šlapána m. k Kř.. = ku Kř... (Křešťov.);

v zásloví, na př.: do *pa* (m. pak) je to tady (Mezhol.); co *pa* je nyčko lepči jako les (Brť); de *pa* si kupil ten klobuk (H. H. Rad.); *tera-pa* (m. kterak pak) mu může vrtět (Hoštice, Partot.); *kera*-pak to udělat mám (Červ. Poříčí, Zbinice, Polyň); — proč*pa* to nevodmněřili (Vranov); *ja-pa* to udělali (Postřek.); ka-*pa* to de (Bytov); *ta* (tak) jenom abych běhal (Loučim); kam*pa* šla Fanka (Sušice); kde *pa* chodíš; co *pa* budeš říkat (Kolinec); co *pa* udělal tentoc (Spůle); *kerapa* zapomenete (Č. Poříčí); proč *pa?* hda *pa?* *kera*-pak tam puru (Kraselov); *eletrika* (Sv. Jan);

ve slově *netřesk*, na př.: *netřes* (N. Kdyň, Horažď).

9. *k* jest *přisuto:*

v násloví, na př.: *klochtat* m. lochtat (Chod., Svojn.); *kšandy, kšilt* (Svojn., Horažď.); *křtít* = kštít = štít u stavení (Sv. Jan).

Ve slově *k*řims, *k*řimsa (Kraselov, Žihobec) naproti spisovnému římsa; avšak srovn. *k*sims (Kolinec), jež jest po česku vyslovené něm. Gesims, z něhož i *křims* proměnou *s* v *ř* povstalo. Rovněž ve slově *k*chor není *k* přisuto k lat *chorus*, nýbrž je to z něm. výslovnosti přejato;

v zásloví, na př.: *tedyk* poď (Stropnice).

§ 17. h.

1. *h* povstalo z pův. *g*, které v českých nářečích záp. zřídka slyšeti, na př.: *vozgr* či *vongr* (praž.) m. vozher.

2. *h mění se* v *ch* buď v zásloví nebo v sousedství temných souhlásek, na př.: *sněch* (Přešť.); *pluch, stoch* za vsí *schořel, schodil* seno s půdy (Řepice); *schovívavej, schýbnout* (Strážov); *řechtat, lechkej* (dto., RHODS); *moch, zvich* (Žihobec); *schoj* to, *schodil* ho (Svojn.); to byla *chuchňavá* (smutná) veselka (Štěkeň);

ve skupině *chl, chr, chř, chň* m. *hl, hr, hř, hň*, na př.: *schromáždění, schoda* (H. H. Rad.); dy sež (když je) zemně moc *sprachlá* m. sprahlá (Žihobec);

chramnout m. hrábnout, *chuchňat* m. huhňat, *chuchňavej* m. huhňavej (Svojn.); *chřbet* (Strážov);

porůznu, na př.: *chmat* m. hmat (Strážov); *lícha* m. líha (Svojn.).

3. *h* mění se v *k*, na př.: *švíkat* m. švihat (Svojn., Doudl.); sem-*kle* (m. sem-hle) to dej (Řepice).

4. *h* mění se v *ň*, na př.: *ňuhňat* (Partot.).

5. *h* mění se v *d*, na př.: *vozdr* m. ozher, uvozdřenej (Svojn.); *čamrda* m. čamrha (Řepice).

6. *h* mění se v *b*, na př.: u *Houborskejch*, majitel píše se *Ouhořa* (Spůle).

7. *h* mění se v *p*, na př.: to je *štíplá* holka (Lukavice), snad vlivem rčení: »*štíklá*, že by ji *přeštíp*;« *oupor* = trávník = ouhor (Todeň, Zubčice, Brloh, Sv. Jan); *krumpulec* = Krummholz, *krompáč* = Krummhacke (Velešín).

8. *h* mění se v *f*, na př.: *lefkej* m. lehký (Klenčí, Svojn.); *vlfká* louka m. vlhká (dto., Žihobec).

9. *h* mění se u *v*, na př.: *krvavý* voči m. krhavé. (Svojn.).

10. *h* mění se v *j*, na př.: kůň *řejtá* = řehtá (Štěkeň, Svojn.).

11. *h* jest *odsuto:*

ze skupiny *hr*, na př.: na Domažlicku: *rouda* másla; na starý *rabice* (hrabice) *rana* (hrana) jí zvonili; zvoní *rana* (N. Kdyň); *ranatý* knoflíky (Brnířov); — na Klatovsku: *ruška*, *rabě* (hrábě), *rozinky;* šel si lehnout pod *rušku* (Strážov); *rožeň* vína (Přešt.); — na Strakonicku: dala mi *rušek* (Hoštice); — na Nechanicku: *rozinky, rozníček* vína, *rochat* (Svojn); — na Doudlebsku: *rožně* vína, *rozinky* (Komařice);

ze skupiny *hř*, na př.: na Domažlicku: *pořeb* m. pohřeb (Sulislav); *řešit, řešil* = klíti (Postřekov); nosim na *řibetu* (dto, Kouto); *řbitov* i břitov, *řeben, řebíček, řibátko* = pokrm z mléka březí krávy (N. Kdyň, H. H. Rad., D. Král.); v *řibti, řibeti*, kniha na *řbitu* koži vázaná; dyž se mu koně *vořebí* (Lhota); *řichem* je to (Brnířov); — na Klatovsku: *řídel; řeby* na *říšti* m. hřišti = Spielplatz (Polyň); *řbitov* (Sušice); *řeben, řebík, řebec, řibě, řmí, řibet* i *řbet* (Strážov); *řeb* a v ňom srdeň (Dub. Lhota); *řbet, řmot, řablo, řmí, řich* (Přešt.); tám sou *řibata* (Ondřov.); — na Strakonicku: *řmění* (Babiny); *římání* (Svatopole); *řích* (Víteň); na *řibetě* (Boubín); *řebík, řmot, řibky, řablo;* dyť by se voj toho *řibet* polámal; přej domem nestuj, dyž *římá;* celej *říčnej, uřícenej* (od hřáti; srovn. *jícnej* od jíti) (Kraselov); bej *říchu* (Hoštice); *řeb* (Strak.); *řebík* se vohnul; *řeben*, bolí tě *řibet?* nevohýbej *řbet* (Řepice); *řebice, řibě, řibet, řmí, řebík* (RHODS); *řad* = hřad, *řejvoda* (nadávka), *řablo* sesadil a pometlo nasadil*) (Varvaž.); — na Netolicku; *vořít*, ale: vohřejvat; *řebit* se (řehnit, smát), *řmot, řmátat, římat, řimbál, řimbuch, říba, řib, řeben, řbílek, řbet, řabla* m. hřablo, *pořbít* (Svojn.); *řad* m. hřada (bidlo; dto.); — na Doudlebsku: *řebík, řeben* (Doudl., Sv. Jan, Komář.); ono se to *vyřímá* (Otěvík); *řibě* dovádí, též: *řebě* (Todeň); *řmot, římání* (Komář.); *žbelec* = hřbelec (Velešín);

ve skupině *hl*, na př.: tys nebyl tak *luchej* m. hluchej (ale: *hl*ína); *luchej* děrek (Strážov); *lejte* na to = hleďte (Černice); *takle* (Žihobec); ajť s tebou

*) Pěšky jako za vozem.

túle (m tu-hle) nemejknu (Kraselov); *luchá* kopřiva; *loh, lohyně* (N. Kdyň, Varvaž.); *luhovec* i *louhovec* = hloh (Křešťov.); byla *mla* m. mhla (Kolinec); denice byla ve *mle* (Kraselov); *lele*, lelejte (Svojn.); *podlavník* = poduška (Velešín);

tá-*le*, tá*le*ta to nyní (Postřek); nečko*le*, nečko*leť* (Kolinec); tá*le*, tú*le* (Krasel.); sem*le*, tů*le*, tá*le*, tá*le*nonc (Horažď.); tám*le* stóji (Strak.); ulom tá*le*tu jetávku (Jinín); tak*le* (Horažď., Strážov); sem*le*, tá*le* (tam-hle) de (Horažď., Střelhošt., Řepice); tú*le* sem byl v Milívku; tak*le*c je dost pěknej (Písek); tám*le* (Svojn.); — tám*le*, tak*le* (Komář.);

ze skupiny *hn*, na př.: *požencj* Pámbu m. požehnej (Brnířov); *nětanky* m. hnětynky (N. Kdyň);

ze skupiny *hm*, na př.: *mouřit* voči (Svojn.); *rozněvat* (Postřek., Svojn.); na *zadrmon* = uzel (N. Kdyň);

ze skupiny *hd*, na př.: rozvora je upevněna na *der* m. hder (Ondřov., Hvízdal.); *da, dapak* vedle *h*da, *h*dapak (Chod., Svojn.); *derec* s hubičkou (Veřechov, Varvaž.); *sbůdarma* (Svojn.); te*dy* m. tehdy tám nebyl (Stráž.);

ze skupiny *hv*, na př.: *vězdiček* málo (Mrákov); *vězdičky* na nebi (N. Kdyň); *vězda, vízdat* (Strážov, Sv. Jan); na *Vízdalce* m. Hvízdalce (Ondřov.); *vězda* (Horažď., Kraselov, Křešťov., Přešť.); *korouvička* m. korouhvička, *lávička* m. láhvička (srovn. stč lavicě; Svojn.); srovn. *koroubička* m. korouhvička (Kraselov);

porůznu, na př.: *mělzo* m. měls ho (Krasel.); *pasnota* (od neht; Vřeštov.); *pasnot* (Zubčice);

v násloví před samohláskou, na př.: má Aničko *ubičko* m. hubičko (Mrákov); *arfu* v rukou drží (David na měsíci); hráli na *arfičku* (N. Kdyň); *arfeník*, *arfa*, *armonika* (Strážov); *ončmochr*, něm. Hand-schuh-macher (Polyň);

v středosloví mezi dvěma samohláskama, na př.: *laev* m. láhev, *korouev* m. korouhev, *Bouslav* m. Bohuslav (Strážov);

v zásloví, na př.: *Pámbu* m. bůh (Brnířov a j. v.); tento případ je obecný; někdy nejen *h*, nýbrž celé *hl* se odsouvá, na př.: *take* (tak-hle) dobejvat parezí, to umim (Krasel.).

12. *h* jest *přisuto:*

v násloví, počíná-li slovo samohláskou. Zvláštnost tato jest dle dosavadních mých skušeností nejlépe zachována v jihozápadních nářečích a proto věnoval jsem jí velikou pozornost, abych co možná sebral všecek sklad jazyka sem spadající. Mně nikdy nepostačuje zjev a priori generalisovati, nýbrž spíše statisticky jeho rozšířenost stanoviti. Tím budiž vysvětleno množství příkladů na mnoze stejných, ale z rozličných míst sebraných. Ve vsech od Strakonic k Volyni jsem tohoto zjevu nepostihl.

Před *a*, na př.: *Hadam* pekař von je nepřím (nepřijal); do *harestu; halměř* i *halmara*, dveříčka do *halmárky*, *haž* do večera (Postřek.); o ty *Hano* (Anno) vem (= vezmi) mně ven (Lhota); *halměř* i alměř; v *hapatyce* (N. Kdyň); *halmara* (Lhota); do *Hameriky* (Brnířov); *Hana, Hanča, harest*, *halmara* (H. Radčj.); — u *Hantonů* (Spůle); *halmárka* (Dub. Lhota); *haž* mně budeš mít (Svatopole); jako v ňákem *harestu* (Zbinice); *harvent* (Zaho-

řany); do *halmarky* (Kuciny); *Handres* (Roupov); *hatlasový* šaty z Holomouce (Přeštice); byl tam *Hantoš* (Soběkury); běžel za ním v *hapatách* t. j. v patách (D. Lukavice); *Hanka* (Jíno); *halmara, harest; halmužnu* nezaslouží; při dobrym *hapetýtu, habatyše, Hadam* (Strážov); v *halmaře* je klobuk (Ondřov., Hvízdalka); *harest, harestant, hapatykář* (Svojn.); *Hanka*, poženeme na houvar (Kotouň); *halmara* i armara (Horažď.); převezu *Hančičku* (D. Pořič); *hapatyka* (Křešťov.); srovn *harest* — almara — uzda (Kraselov); *hapatyka;* von de nekam do *Hastrdámu* (Štěkeň); *hat* (Řepice); — no *hano* ten (Březí; Doudl.); *harest*, je v *hapatyce* (dto.; Komářice, Římov); *háno* ju! (Todeň); sednoul som na lávici-*hano**) (Třebče); *hano, hapatyka* (Velešín, Zubčice, Černice); *hambita* = ambity (Sv. Jan);

před *e*, na př.: *hevangelium* byl českej a emeckej (Otročín); říkali jí *Hevička* (Elhovice); *Heva* (Jíno, Strážov); *Heva, herteple* (H. H. Rad.);

před *o* vyskytuje se řidčeji, protože kromě Doudlebska jest tu obvyklejší hiatické *v;* na př. hatlasový šaty z *Holomouce* (Přeštice); *hobrázky* i *vo*brázky (N. Postřekov); copaks *hodělal* Honzíčku? (Kolinec); *hobrtlik* (zřídka); na *hoprdač* nýst dítě t. j. na zádech, *hovád* (Svojnice); pad mi rok a *hodělal* (vydělal) sem jedenást set (Brť.).

Často se tu *o* rozšiřuje v *ou* a pak přijímá *h*, na př.: *houvad* m. ovád (N. Kdyň); u *Houborskejch* (Spůle). Cf. Žena mně ho^{u}mřela**) (Mlyneček).

Před *ou*, na př.: *hourezky* (uříznuté boty; Postřek.); *houzká* lavice (Mrákov); v *houterej* vo masopustě (Kouto); jak to bulo do Rochce do *houvose;* zaříkávat *houbytě* (Lhota); *houvar* i ouvar (suchá louka); *houhel* i ouhel (úlehle; N. Kdyň); dnes bude *houfjera* (H. H. Rad.); — *houvin*, u *houvaru* (Dub. Lhota); proti *houbytím* (Janov.); *houžitek* (Smržovice); vo devět *houlú* přišel; *houly, houlách* (Růvná); na *houvrati* (Strážov); v *houterý* (Roupov); *houvod* (Zahořany); *houbytě* (Řenče); *houvarec* (Mečín); *houbytě, houpor*,***) *houhrabky, houvar* (malá lučina), *houvín* (Partot.); *houhelky* (role) na *houvarech* (Žbonín; RHODS); *houl*, ale: *uzda* (dto); *houbory* = zakrslé švestky (Horažď.);

před *u*, na př.: *hučitel humřel;* ty druhý *nehumí*, von *humřel* (-mjel; Otročín); já sem jich *humřel* (Vranov); do *huší* (Postřek.); *nehudělám;* bylo to *hušito* (Mrákov); *huřklína* (uhranutí); *humřla* zpívat; ta jich *humí;* pod *hudicí* (jméno pole; Pocinovice); *hučenej nehurazí* žádnýho; mušeli spát v tej *hudírně* (Lhota); *huvaří* se železák vovsa; *huviz* sem; *hukrád* (ukradl), *hutrácet*, do rána *hu* mně byl; *humřil* (N. Kdyň); von se mně *hutopil hu* rymnika (Brnířov); poledne *huž* se blíži; sedí *hu* nás jako hu vás; *hučit* se nechce; *huzda;* sem *huž* umytej; *humřil* (H. H. Rad.); *hu* zelí (Nemčice); *hutekli* sme (Mezholez); *hu* sedláka; *hu* mně jich bylo moc (Růvna); *huzenej, hupřimně*, umřu i *humřu;* musíš eště dáleje *hu* mně zvostat; *huslyšel* muziku; do smrti vám *nehuteču* (Strážov); vohlav s *hudidlem* (Ondř., Hvízdal.); lidé říkají, že

*) U významu *tak* klade se na konec věty.
**) Zní mezi *o* a *u* asi o^{u}.
***) Bachor na švestkách.

humřl víc než hrách *huvařit; h*u nás se ukázal*) pukl (t. j. dudy) a nic ne-*hudělal; hutřit* se; zatím — podtím se toho šickni *hujimají* (Smržovice); *hu-dělal* ze škalky (Roupov); *husel* (Horažď.); tatíček mi *humřili* (Polyň); von mně moh *humořit* (Soběkury); *husený* a houvězí maso (Řenče); *husel, huchač, hudidlo* (Partot.); — k *husenýmu* masu (Todeň); *Humlenice* m. Omlenice (Ko-mářice, Římov); *hudit husennu* (Vełešín, Zubčice, Černice);

před *í, ý*, na př.: *hýva* = jíva (Partot.); no ty si pěkně *vyhýbovanej* = üben (Štěkeň);

ve skupině *hl*, na př.: *hl*omoz, *hl*omozit (Strážov); *hlávka* přes vodu (Zubčice); todle pole leží *hladem* = ladem (Štěkeň);

ve skupině *hr*, na př.: *hrymnik* štyryaštyrycet strychů (Postřekov); *hranec* položil na laici (Strážov); poznamenán je červenou *hrudkou* (Kraselov); *hrožeň* m. rožeň, *hrysce* (Strážov);

ve skupině *hř*, na př.: už je *hřidka* (Mutěnice); dali se na *hřešata; hře-mínky, hřemeslo* (Přeštice); postavili se do *hřady* (Elhovice): *hřešato, hřebřiny, hřídel, hřídky* (Partot.); von je dobrej *hřemesnik* (Kolinec), *hříčice, hřešato* (Veřechov); *hřebřiny* (Hradešín); *hřemen* (Horažď., Kolin.); je to *hřidký* jako kaše; *hřemeslo, hřemen* vedle: řebík, řemen (Kraselov); na *Hřišti* (Soběšice); má hustý vánoce a *hřidkej* plat; *hředči* (comp.); hřebřiny (Varvaž.); ta polivka má bejt *hřiči;* pan baron jel někam až do *Hřima* (Štěkeň);

ve skupině *hn*, na př.: dyby tě *hna* marach nesli (Elhovice); seč ho *hniž* (Růvna); sed na *hnískou* mez (Strážov); eště *hníž* (Kolinec); *hnískej, hníská, hnízko* (Zářečí); *hnískej* strop (Řepice); jo dyž to *hneska* ináč nejni (Písek);

ve skupině *hd*, na př.: *hdobře* známej (Brť, Strážov); tu nejspíše vlivem *hda, hdy, hdepak* a j.;

ve skupině *hm*, na př.: *hmenči* než von (Postřekov); *hmoždíř* (Strážov);

ve skupině *hv*, na př.: to to bude *hvíct* (Sulislav);

v středosloví po souhlásce, na př.: v těch *tra.hterhách* (Kolinec); *štěhně* m. štěně (Strážov); *mothejl* (Kraselov); *smotňat* m. smotat; *mothejl; šmathal* (Svojn.); okolo *Benhátek, roshor* m. rozvor = brázda (Strážov); tys bez toho jako *mothejl* = mdlý (Štěkeň); *mothejl* i *štěhně* v Doudl. (Sv. Jan, Zubčice);

mezi dvěma samohláskama, na př.: *španihelka* = rákoska (Svojn.) a j.

§ 18. ch.

1. *ch* mění se někdy v *h*, na př.; na *Půhoř* m. Pucheř (Trh. Sviny).

2. *ch* mění se v *k:*

ve skupině *kř* m. *chř*, na př.: *skřipka* m. chřipka (Kolinec), v Plánici: *křivka; spukřelej* (Strážov); *křiby* m. chřiby (jm. pole; Nezdět., Ostruž.); *křadne* (Přeštice); *křestí* (Řepice); *skřadlo* srce (Křešťov.); *křastnout* (udeřit) *křeštět, křtán, pukřet* (Svojn., Partot.);

*) Nikde neslyšel jsem hukázal t. j. *h* v tomto slovese.

ve skupině *kr* m. *chř* neb *chr*, na př.: *kržtal* m. chřtán (Přeštice): bolí mně *škrtán* (Horažď.); *krchlat* m. chrchlat (Svojnice, Sv. Jan);

ve skupině *sk* m. *sch*, na př.: *skovat* (D. Kral., H. H. Rad.); kluci si hráli na *skovávačky; skovej* si šátek (Horažď., Řepice); *skoval* šecko (Strážov); *skovávat, skovávačka* (Svojn.); *skovej* jahly (Veřechov, RHODS); co chleba nejí, *skovej* (Varvaž, Štěkeň); — aby se *skovala* vrána a *neskoval* vrabec = je zima (Otěvík, Doudl., Komář.);

ve skupině *kl, skl, kšt, šk*, na př.: *sklípnej* m. schlíplý (Svojn.); *sklostivej, sklostička* na Chod.: cholostivej (Svojn.); *sklostivej, lekstivej* m. lechtivý (Komářice); *škatka* papíru m. chartka; *lokštat* m. lechtat (Svojn.); *škrůna**) (Svojn.); *lekstat* i *leckat* = lech*t*ati (Velešín);

ve skupině *kc, ks*, na př.: *k*ci bejt dýlejc tvůj přítel (Žihobec); to říkáte he*k*sens (höchstens) vy (Dub. Lhota, Kolinec);

ve skupině *kt, kv*, na př.: my sme to *spaktovali***) (Jinín); *kvoště* m. chvoště (Komářice); *kfoště* (Zubčice, Velešín, Sv. Jan);

ve skupině *kn*, na př.: *opláknu* m. opláchnu (Strážov);

v násloví před samohláskou, na př.: *Kodovo* m. Chodov (Postřekov); *Kodera* m. Choděra (Komšín); *kolera* m. cholera (Svojnice); — *kocholka, kocholouš* (Sv. Jan);

v středosloví, na př.: neni vo ní ani *potyky* m. potuchy (Svojn.); *pouko, poucho* = pouch (Partot.); ve *Venedychu* je neskříšené holubůch (Štěkeň); — *cíkora* = cichorie (Velešín); kate*k*ismus (Zubčice).

3. *ch* mění se v *f*, na př.: ta je *nemlif* moje řeč (Štěkeň).

4. *ch* mění se v *c*, na př.: držaly či na *ryctářskej* = role (Radkov).

5. *ch* mění se v *š*, na př.: *šmatat* m. chmatat a toto m. hmatat (Svojn. a j.).

6. *ch* jest *odsuto:*

ve skupině *schv*, na př.: já to *svalně* neudělal (Horažď., Kraselov); *sválně, nasvál* (Svojn.);

ve slově: *nešt* m. nechžť (Svojn. a j.);

v násloví, na př.: *říběcí* m. chřípěcí (Svojn.);

v zásloví, na př.: z *vrbnej* (m. vrbných) proutků košiček (N. Kdyň); vosum *zlatý* (Řepice); devět *dobrej*-neštovic (Hoslovice); *vopolodná* (o polednách) přídu (Kraselov); já *by* (m. bych) se chtěl s váma sadit vo nevim co; já *by* tě jí navrátila (Hoslovice). — V *bych* odsouvá se tím snáze *ch*, že aorist ten klesnuv na tvar příslovečný, pozbyl realního významu, takže povědomí o významu *ch* (v 1. os.) jest úplně zatlačeno (v. násl.).

7. *ch* jest *přisuto*:

v násloví, na př.: to de *chčerstva* m. čerstva (Soběslav);

v středosloví, na př.: *prachděděk, prachmálo* (H. H. Rad.); *čerchmaň* (= čert) na mou kuši (Kolinec); aby tě vzal *čerchmant* (Přešt., Štěkeň); *čechman* ví, co to bylo za ízdu (Kraselov); *brochtan* m. brotan (Svojn.); ci*ch*tuje se zimou (něm. zittern; Písek);

*) — *lupy:* je-li příbuzno s *chruna, chrouny* (štětináč) a ne *škura?*

**) Srovn. *pacta.*

v zásloví, na př.: *třebachs* m. třebas (Pocinovice); i jo, proč by*ch* (m. by) ne (Strážov); píchalo *bych* jich to (Babiny);

v předponě *prach* m. *pra,* na př.: *prachsánky* nyčkon sem to vyved (Strážov); *prachděrek*, *prachbába*, *prachvňuk* (dto., Řepice); pra*ch*málo, pra*ch*-milionckej kluku (RHODS); pra*ch*nihdá (V. Bor); pra*ch*málo skoro pra*ch*nic (Horažď., Strak., Jinín); pra*ch*málo, pra*ch*lump a j. (Kraselov); pra*ch*dědek (Trh. Sviny). — Toto *prach* vzniklo chybným sdružením a záměnou předpony *pra-* se subst. *prach.*

V gen. plur. vlivem genitivu pronominálného, na př.: z ramenou*ch,* rukou*ch,* nohou*ch* a ze všech klou*bů* (N. Kdyň); nemám dvou*ch* bera*nu* (Bor); u Járu*ch,* Klouduc*h* (Komšín); *holubuch* (Štěkeň); devět *růších* (M. Bor); dvou*ch,* třech, štyrech (Horažď.); sloužim u koňu*ch* na štvrtej rok (dto.); u pastejřu*ch,* u králu*ch* (Komšín); pár roku*ch* na vojně (Kraselov) a j. v.

Další příklady u gen. substantiv.

Souhlásky z, s, c.

§ 19. z.

1. Ve staré češtině bylo vedle tvrdého *z* také měkké *ź,* na př. v imperat. *voź,* které v nynějších nářečích buď přešlo v *z* nebo v *ž,* na př.: *hrož* ale neura*ž*; *vož* seno (Svojn.); *nenamož* se, *pomož* mi (Doudl.); *žemě*žluč (Horažď.).

2. Skupina *zdj* má dáti pro nynější stav jazyka *žď,* ale bývá tu často *zď,* na př.: pode*zdě*nej chlívek a j. v.; v Pošumaví i tu našel jsem *žď,* na př.: neje*žď*i, je*žď*ění (Svojnice).

3. *z* rádo měkčí se v *ž* v sousedství měkkých souhlásek nebo analogicky, na př.: delu (dolů) sem je snášejc (Přeštice); žížeň (Kraselov); ve Svojnici druží se k těm i: řežbář, kolomažník; na Doudlebsku: žížeň, prejž m. prejz (něm. Preisziegel); vežeň (~ vožen; Komářice); neni tam strožok (Doudl.); *ožběrek**) = ohryzek (Zubčice); *žběračka* (dto).

4. *z* v předložce *z, ze* vyslovují na Doudlebsku, pokud jsem slyšel, skoro vesměs jako *s, se,* není-li to bezprostředně před jasnou (*z* dálky, *z* hlíny a p.), což dodává řeči tamního lidu zvláštní barvitosti, na př.: knedlíky *se* syrovejch brambor; kaše *se* samejch brambor; *s* jara je dobře (Otěvík); *s* jara bylo velký sucho (Nežetice) a j. v.

5. *z* mění se v *t,* na př.: (euf.) *t*atra m. zatra, *t*atrápeně (Svojn.); *zimostrát* (Varvaž.).

6. *z* mění se v *h,* na př.: po*h*řít m. po-*z*řít, po*h*řkne (pozře) to jen drobet (Řepice).

7. *z* mění se v *j* před sykavkou (viz *s*), na př.: be*j* zubů (Řepice); vezli vu*j* sena; vu*j* se zvrhne (Písek); celá sem be*j* sebe (dto., Komářice); to je be*j* řeči (Zubčice).

*) = o-*zběr*-ek, odpadek; nebo snad: o-*žer*-ek a *b* jen vsuto?

8. *z* se *vypouští*:

v předložce *vz*, na př.: *v*stát m. vzstát (Horažď. a j.); nebo celé *vz* se vypouští: honem *staň* a poď (Kolinec) a j. v*e*mu, v*e*mete atd. m. *vz*jmu, vez-mu (Křešťov., Písek, H. H. Raděj.);

v předponě *roz*, na př.: ro*s*edlina m. roz-sedlina; ro*s*ápal ho (Křeštov., Písek); rocoška m. ro*z*-soška, ro*s*ívka, ro*s*tonat, ro*s*vět už (Svojnice); roskřípal péro (Řep.); *rosívka* = zástěra na rozsívání (Velešín);

porůznu, na př.: dali sme mu *pořít* m. po*z*řít (Podzámčí); rozivenej m. rozzívenej (Svojn.); *ř*etelně m. zřetelně (Kolinec, Svojn., Doudl.); sna*š*í m. snazší (Svojn.).

9. *z* je *přisuto*:

ve skupině *vzd* m. *vd*, na př.: myslím, že je *vz*dálí m. v dálí = daleko (N. Kdyň); aby se *vz*dávala m. vdávala (Žichovice);

v předložce *zez* m. *ze*, na př.: vítr fouká *zez* hor (V. Bor); von de *zez* Plzně (Přešt.); *zez* dola, *zez* hora, *zez* dolova (Svojn., srovn. i v Praž.; Strážov); *zez* dřeva, zaíc běžel *zez* hory delů (Strážov);

v násloví, na př.: vod *z*drnu byla jetel (Postřek.); *z*vrať se se mnou (Písek); *z*můstek (místní jmè; Svojn.); dyž bylo *z*kázání, šli domů (Soběkury); *z*upravdu ať chodí (Soběsl.); — na Doudlebsku: *z*nitřnosti z rýb (Otěvík); *z*dlužila se šaty (staré) do divadla (Rankov); *z*dovolit (Todeň); *z*drobek (Komářice); *zdovolte*, to bych se *nezvracela* (nevrátila); to se člověk *nezdoví* (Velešín);

v středosloví, na př.: kde bro*z*díval koníčky (Vranov); se*z*rzavět m. serzavět (Svojn.); slabi*z*na (dto. a j.).

§ 20. s.

1. V stč. vedle *s* bylo *ś*, které změnilo se buď v tvrdé *s* nebo *š*:

a) v imperativě, na př.: no*š* si to nebo neno*š* (Horažď.); bru*š*, du*š*, ha*š*, tru*š* (Svojn., Doudl.); pověš to, vohla*š* (Horažď.);

totéž v imperat. zakončeném na *st, sl*, na př.: pu*šť* mně; nemy*šli* si (Svojn., Doudl.); neupu*šť* to (Horažď.); pu*šť* mi tam; odpu*šť* nám naše viny (Písek);

b) v part. pass., na př.: ne*š*enej analogie k nošenej (Strážov, Komářice); zaro*š*ený okna (Římov) a j.;

c) v slovese *museti*, na př.: mu*š*ím ít etc. (Svojn.); mu*š*í to nýst (Přešt.); mu*š*el, mu*š*í (Strážov, Písek, Komář., Sv. Jan);

ve skupině *st, sk*, na př.: *trošťovat* se = kasat se (H. H. Rad.); pu*šť* (v. v.); po*šť*ní, ko*šť*ěnej dle ma*šť*ěnej, la*šť*ovka, hou*šť*nout (Svojn.); pa*šť*ucha, ko*šť*ěný dešky (Řepice); náměš*ťí* (Písek); masopu*šť*ní, na náměš*ťí* (Horažď); *š*kybička (i skybička) chleba (Přešt.); *klešťice* = lusky (Varvažov);

skupina *sť* mění se v *šť*, na př.; na pí*šť*itej (jméno pole; Veřechov);

ve skupině *sp*, na př.: *rošperce* u vozu (Střelhoštice); *š*pořit, *š*pořitelna (Svojn.); *špršel, špršle* (Velešín);

ve skupině *sl*, na př.: *šl*inec m. slinec = chrchel (Svojn.); nemy*šl*i (v. v.); *šl*ejsky (Strážov); *šl*upka (dto.); *šlupina* (Sv. Jan);

ve skupině *sn*, na př.: češněk (Svojn., Horažď., Otěvík); to je češněku (Velešín);

ve skupině *sm*, na př.: ušmolit (praž. ušmoulat); *š*mahejl (smouha), *š*modrcha, *š*modrchat, *š*mytec (Svojn.); *š*myk i *s*myk (Ondřov., Hvízdal.); to dítě je za*š*mouraný (Horažď.); *š*moural, *š*mytec (Todeň, Třebeč); *šmaťchavej* (Sv. Jan);

ve skupině *sv*, na př.: *š*verepec m. sveřepec (Svojn.);

ve skupině *sk*, *skr*, *skv*, na př.: šnek má *šk*ořápku (Horažď.); *šk*alice (Hrádek); za *šk*alkou (Soběšice); *š*kála, škalice (= skalka) (Žihobec); pod *šk*alkou (Ondřov., Strážov); na *šk*ále (Kalenice); *šk*ybička chleba (Přeštice); de*šk*y (Řepice, Horažď.); *šk*ubat, *šk*ulina, *šk*ořápka (Svojn.); *šk*ořepiny (Strážov); tří*šk*a (dto, Komář.); *škr*aloup, *škr*outat zubama, to sme si *škr*ouhli (zatančili; Svojn.); *směška* (Varvaž.); pod *škalkou*, pod *škalicí* (Radkov); nalil do *škopka**) vody (Volšov); *škv*ařit (Svojn.); *škv*rně, *škv*rna (Strážov); o*škv*arky (Otěvík); *škv*ára (smažená vejce; Todeň, Třebeč, Zubčice); *oklešky* (Velešín);

porůznu, na př.: *mulišák* m. mulisák,**) Podlešáci m. Pod-lesáci (Svojn.); vesmě*š* byli tám (Přešt.); kdo mi *š*áhne na mý ňadra (Křešťov.); došahá vodička k samýmu kraji (dto., Písek); ve Svojšici zvou pole: *šejbíř* dle sibiř = pustina, neúrodné pole, nebo dle majitele *Severa* stč. Šebíř?; vlašiny m. vlasiny = žíně (Jinín); *šáhnu* (V. Bor); nešahej na to (Sv. Jan).

2. *s* mění se v *z*, na př.; pro*z*ba častěji pro*ž*ba (Svojn.); oni (husy) to *z*ešlapou (Březí); ať by to *z*ežraly (dto.); dyž *z*ejde mněch (Rankov); *kabza* (Brloh).

3. *s* mění se v *c:*

v nislovi před samohláskou, na př.: *c*ecík, *c*egretář, *c*ucat (Kolinec a j. v.); *capouch* = lišky (Řepice, Střelh., Horažď., Netol.); = střechýl (Zubčice);

v násloví před samohláskou, na př: *c*mudnout (Svojn); do *c*pod, ve *c*pod, po-*c*lamka, po-*c*mudlej (dto);

v středosloví, na př.: vyve*c*t holku vo muzice; bo*c*t (krávy se bodou); prome*c*t nekomu (Svojn.); ra*c*e (rasa), kap*c*a, ou*c*ně (Horažď.); plný kap*c*y, do kape*c*, ple*c*t, me*c*t (Strážov, Řepice, Komářice); do kap*c*e (Rankov, Nežetice); ou*c*knecht m. Hausknecht (Třebomysl); krá*c*t, čí*c*t (Netolice); pří*c*nej (Svojn.); *konckej, kapca, vecpod, mect* (Partot.); *kupci* (kup si), je to z vopravdovckýho zlata (Řep., Horažď., Střelh.); chalupa selcká, *chalupnická*, *domkářcká* (Varvaž.);

sem patří adjektiva odvozená příponou -*ský*, na př.: svě*c*kej ale: mněskej (Strážov, RHODS); na Martin*c*kym vrchu (Spůle); pan*c*kej les (Veřechov); po *vojancky* (V. Bor); hambur*c*kej ale: Záveskej (Holkov.); Dvor*c*kej (Boubín); polskej žid, ale: uher*c*ká mouka, mes*c*ký synek, do Pol*c*ka, Uher*c*ka (Písek); Chalupin*c*kej (Komšín); Pivovár*c*kej (Kalenice); pan*c*kej voves, sel*c*kej (hrubý) sníh, pro svě*c*kou hambu, kon*c*kej, žen*c*ká, zem*c*ká žába, P. M. Celen*c*ká, ša-

---

*) Srovn. něm. skaf — schaf, rus. škaf atd.

**) Srovn. mou rozpravu: O tvoření tvarů praesentis indikativi a imperativi v dial. českosl. Věstník Král. české spol. nauk 1890, 42.

ramancкej chlapík, baborcкej (Svojn.); ta žencká má novou šerku (Doudl.); *selckej* (Velešín);

v zásloví, na př.: pulc, sobotálec (Svojn.);

změtěním s jinými souhláskami, na př.: pojcem m. pojď sem (Písek); proj ci tam nešel m. proč-si dto; jenci na nebesích m. jenž-si; rocoška m. rozsoška; posvějce meno tve m. posvěť-se (Svojn.); vohrady poj cady m. pod sady (dto.) a j.

4. *s* mění se v *č*, na př.: počta, polčtář, čmudit (něm. Post, Polster; smudit; Svojn.); *dočpělé* (= dospělé) peří (Varvaž.); ten novej rathouz má pěknou *fačárnu* = façade (Štěkeň).

5. *s* mění se v *š*, na př.: *strošok* (Velešín); *šemle, šejdlík, šok* (Zubčice) a j.

6. *s* mění se u *v*, na př.: vysvobodí z vočivce m. vočisce = očistce (Křešťov.); vočivci m. v očistci sou duše (Kolinec, Svojn.).

7. *s* mění se v *k*, na př.: eufem. říká se: *k*akraholte, *k*akraporte vedle: *z*atra, *z*atky, *z*atkypeně (Svojn).

8. *s* mění se v *ch*, na př.: *chtřílí* (Bíl. Ž.); moje se*ch*třenice (Jinín): *ch*canky, *ch*cát, nedo*ch*ciplej (Svojn., V. Bor); *chtřevo, chčestí* (Partot.); v *Kechtřaných* (Kestřanech) má zámek kníže Švanciperk (Štěkeň); *ch*tředa i tředa, ve *ch*tředu, po*ch*třílet (Strážov); pro*ch*třední pole (Veřechov); na ouje*ch*cích m. ujezd-cích = oujezcích, vysl. oujescích (Boubín); to až budou husy *ch*cát (Třebeč); takovej vejříček se tu u*ch*cál (Březí); *ch*cípla nám hus (Todeň); *chčestí* (Sv. Jan).

9 *s* mění se v *j*, následuje-li po něm souhláska sykavá, zvláštnost tato je charakteristická v jižních nářečích, v středočeštině vyskytuje se velmi zřídka. Změna tato děje se nejen ve slově samém (ve středosloví), nýbrž i v zásloví slova, když druhé počíná se sykavkou, na př.: přes hájiček pře*j* zelený (N. Kdyň); pro*j* za nás (Křešťov.); uj za*j* si tady (Písek); pře*j* zimu (Přešť.); třeba*j* sám (Hoslovice); za*j* sem v tom dobře (Kraselov); pře*j* sto let (Strunk.); přine*j* sem ji k vám (Strakon.); pa*j* se (Kraselov.); pře*j* záspí, pře*j* šedesát (Boubín); pře*j* sedumdesát let (Babiny); pro*j*-za nás m. pros (Horažď., Svojn.); pře*j*-sebe, pře*j*-zimu dto; uj-za*j* si tady (Písek); za*j* za panem falářem; za*j* sem se nastudila (Řepice); pro*j* za nás hříšné; to je ku*j* země; pře*j* zimu tu nebudu; prošel ku*j* světa (Písek); uj za*j* sedí v hospodě (Komářice); on na*j* schodil (Třebeč); pře*j* štyry hodiny (Otěvík); stála pře*j* stotku (Nežetice); pře*j* žebra (Trh. Sviny); *proj* za nás; třicet *jej* (= jest) sto bej sedumdesáti (Velešín).

9. *s* jest *odsuto:*

z náslovného *skř*, na př.: *kř*ipat, *kř*ivan (Strážov, H. H. Rad.); *kř*ivánek (Horažď., Kraselov); *kř*ipec, *kř*ipat (Řepice, Svojn.) a j.;

z náslovného *skr*, na př.: *krz* ten rymník (Partot.); *krz* na skrz (Svojn.); darebně se *krz* něj zdržujeme (Horažď.);

z náslovného *stř*, na př.: *tř*izlík; sesype nám *tř*íbra zlata (N. Kdyň); *tř*íbrný hodinky; na *tř*evíc dlouhý (Žihobec); *tř*eda, *tř*evo, *tř*ílet, *tř*echa, *tř*izlik, *tř*epy z hrnce (Strážov, H. H. Rad.); *tř*ílel taky (Víteň, Řepice); *tř*íbro, *tř*íhat (Horažď.); spálili jí *tř*evice (V. Bor); *tř*eda (Kraselov); *tř*ibrnej řetěz (Strak., Hoslov.); ten mlnář *tř*íteckej t. j. ze Střídky (Krasel.); *tř*epiny, *tř*epy (Horažď.,

Řepice); ze *tř*ech a ze dvoru (Škvrňany); *tř*íbrem vykládaný (Červ. Poříčí); *tř*íhat (Přeštice); *tř*eček, *tř*epina, *tř*izlik, *tř*íkačka (Svojn.);

porůznu, na př.: *omatek* (= omastek) t. j. otruby, jimiž mastí se pití dobytku (D. Kral.); *s*adil ho s koně m. *s*-sadil; *ou*vrat m. *s*ouvrat (Svojn.); mr*c* s ní vo podlahu m. mrsc či mrsk (Hoštice); když se ten pořič*k*ej (m. po-řič-skej) zámeček boural (Elhovice); mu*š*ký (m. mužský) mněli kabáty dlouhý (Přeštice).

10. *s* je *přisuto:*

k náslovnému pl, na př.: *splaz* (Kvášňov.); k *splazu* (Chřešťov., Velešín);

k náslovnému *kl,* na př.: *skl*ouzačka, *skl*ouzat; *skl*ostivej m. choulostivý (Svojn., Komářice); *skl*ostička (dto.. Doudl., Postřek.);

k náslovnému *kr,* na př.: u *Skr*álova m. Králova (Nežetice);

k náslovnému *kř,* na př.: ten se *skř*ení = šklebí (Křešťov.); *skř*ipka = chřipka (Kolinec);

k náslovnému *tl,* na př.: Dorka *stl*ačila (m. tlačila) dvéře (Postřek.);

k náslovnému *tr,* na př.: některý rok se to *str*efí s markytánskou (o Markytě) poutí (Postřekov); *strakař* (Varvaž.); *str*nož m. trnož (Komářice, Březí); *Str*uskojce (Truskovice);

k náslovnému *tř,* na př.: druhá *stř*ída (Kraselov); do kerý *stř*ídy chodí váš kluk? (Horažď.); *Stř*ebomyslice (Třebomyslice); *stř*ída (Truskovice); *stř*ešně (Třebeč); chodil po *stř*ídě jist (Postřek.); *střez, střešně* (Velešín, Sv. Jan);

k náslovnému *k,* na př.: na *sk*opečku je kaplička (Horažď.); *skolky* = odštěpky (Kvášňovice); dostali sme *sk*ošik jablek (Todeň); pytel *sk*ořeni (Třebeč);

k náslovnému *p,* na př: *spr*asnice (m. prasnice) jako stůl (Švihov); on chtěl na ní *s*poliben*i* (Maloveska); *s*pomocnice na židlice sedí (Čestice); šecko ze *s*paměti; von má dobrou *s*pamět (Strunkov.); už nejni *s*pomoci (Hoštice); je *s*parno m. parno (Postřek.); *s*pomenutej pes (N. Kdyň), patrně tu je změteno s part. vzpomenut-; tak ho *s*poslal pro něj (Trh. Sviny); *s*pytel blech na pomoc (Třebeč);

k náslovnému *v,* na př.: já mu ho dám na *s*vrch m. vrch (Postřek.);

k náslovnému *t,* na př.: to je *s*tíž m. tiže (Svojn.);

k náslovnému *č,* na př: s*č*asný dřevo (modřín) m. časné; po-s*č*asně (rychle) hotovo (Komářice);

v středoslově, na př.; tuhle*s*ten, tuhle*s*tomu (Strážov); lek*s*tivej (= lektivej = lechtivý; Komářice), tlam*s*a m. tlama, ke*s*třev m. tetřev (Svojn.);

v zásloví, na př.: dyj sem*s* (m. semž?) koukal (Zbinice); dyj sem*s* tam byl se zetem (Boubín); já sem byla votamda*s* rodič (Trh. Sviny).

11. *st* mění se v *šť,* na př.: nemám másla ani do voka *upušť; masopuštní;* na *náměští* (Horaž.); vokle*šť*ěk plur. vokleśky; *šť*opka m. stopka (Svojnice).

12. *st* mění se v *c,* na př.: klá*c* žito m. klást (Strážov).

III.

§ 21. c.

1. V češtině vedle *c* jest i měkké *ć*, které dochovává se jenom v nářečích východních; v západních přešlo buď v tvrdé *c* nebo v měkké *č*, na př.: *peč*, *uteč* m. peć, uteć (Strážov, Komářice a j.).

2. *c* mění se v *č*, na př.: budou*č*ní m. budoucní (pevný; Todeň).

3. *c* mění se v *z*, následuje-li po něm *d*, na př.: prveje mně le*z*dys naštivil; roste le*z*des (Horažď.); u *Mazurů* = Macurů (Mečín).

Naproti středočesk. ka*c*abajka jest doudlebská ka*z*abajka dle kazajka*c*.

4. *c* mění se v *s*, na př.: jdi pro chlap*s*e (Strážov); na *kolípse* sou podoušťata = peřiny (Varvaž.); má po*s*vinče m. pocvinče = pod-svinče (dto); *s*valík m. cvalík*) (Svojnice).

5. *c* mění se v *ch*, na př: zatra*ch*manej m. zatra*c*enej (Svojn.).

6. *c* jest *přisuto:*

přečasto v zásloví příslovek, jsou-li v komparativě, na př.: dáleje nesmíš (N. Kdyň, Strážov); napozděj*c* tam pudeš; spížej*c* tam byly dvě vdovy; tam záděj*c* je pole; kráčej*c* (Kolinec); zpříděj*c* (Žichovice); spíšej*c* než na šístý rok (Nezdice); delu (dolů) sem je snážej*c*; pozděje (Přešt.); dokyť neni lacněje (Žihobec); prveje mně lezdys naštivil; čti zdýlčej*c* (volněji; Horažď.); vicej*c* nejdu (Boubín); teplej*c*, častěj*c* (Kraselov, Řepice); nejpůzděj*c*, zkráčej*c* (Svojn.); to pude fešněj*c* (Otěvík); aby bylo pěkněj*c* (Rankov); pozděj*c*, zkráčej*c*, zpáčej*c* (= více zpět; Komářice, Římov);

někdy i v positivu, na př.: zasej*c* se sejdeme (N. Kdyň); můžeme si zasej*c* nabrat (Víteň, Boubín, D. Poříčí, Řepice); rovněž u příslovcí *takhle*, *nyní* a pod., na př.: takle*c* kacabajka to jo (Sousedovice); níčkoj*c* (Spůle); tentonon*c* (Řepice); níčkodlejc, níčkohlejc (RHODS);

v středosloví, na př.: pras*c*kej most m. praskej = pražský; pols*c*kej žid (Písek); ta*c*kle se polož, vedle: takhle stůj (Řepice).

Souhlásky ž, š, č.

§ 22. ž.

1. *ž* mění se před sykavkou v *j* (srovn. § 21, 8), na př.: pomo*j*-si; u*j* si tú zas? a*j* se hory zelenaly (Svojn.); u*j* sou na húntu; u*j* zaj si tady (Písek); neuma*j* zeď (Řepice); u*j* se mi tak nestane (Křešťov.); u*j* zas ta baba s tyma vejcima (Štěkeň); ale dy*j* sež člověk moc nadře (Písek); — a*j* se spálil (Třebeč); ne*j* sme chutě (rychle) otevřeli (Otěvík); dy*j* jsou to troubi = troubové, hlupci (Nežetice); *tější* = těžší (Velešín).

2. *ž* mění se v *š* v *zásloví*, na př.: vo*š*, nevo*š*, ale co potom (Řepice); ke:ak*š* to řeknu (Doudl.) a j. v.:

v středosloví, na př.: vohro*š*ilej m. ohrožilý (Svojnice); ohro*š*ilej (Doudl.); hami*š*nej (dto.).

---

*) Od *s*váleti?

3. *ž* mění se v *šť*, na př.: to je Břešťák m. Břežák = soused z Vlach. Březí (Svojn.); *hraštice* = hražice (les; Varvaž.).

4. *ž* mění se v *ř* u subst. ž. r. zakončených v *ž*, na př.: mládeř, drubeř (Strážov, H. H. Rad., Kolinec, Sušice); na perách je podlíř m. podlíž (Ondřov., Hvízdalka); bylo to z ňáký krádeře (Horažď.); to je mládeř, drůbeř (Řepice, Varvaž.); *kráděř* (Partotice); — *drubeř* (Todeň).

5. *ž* mění se v *z*, na př.: Zavobřesky m. Žabovřesky chybnou etymologií: za vobřesky (Svojnice); v noci je to ohrozitý (Nežetice).

6. *ž jest vypuštěno:*

před příponou *-ský*, na př.: klekneme před boskou tváři (Č. Poříčí); muskej m. mužský (Svojn.) — nemáme *muský* pohlaví v stavení (Otěvík); skrze moc boskou (Jedovary); štyří *muský* (V. Bor); *podruská* chalupa (Varvaž.); *muskej* kabát (Sv. Jan);

před příponou *-ství*, na př.: podrusství m. podruž-ství, mnoství m. množství (Svojn.); mnohomnostvíkrát sem to řek (dto.); — *mnoství* dobytka (Sv. Jan);

porůznu, na př.: bliší než ty m. bliž-ší (Svojn.); jenci na nebesích m. jen -si = jenž-si*) (Kraselov); moulit m. žmoulit (Svojnice); — *vdy, vdycky* (Sv. Jan).

7. *ž se přisouvá* patrně vlivem (anebo jako zbytek) enklitického *-že*, při čemž na konci slov obyčejně zní jako *š*, zřídka podrželo jasné znění. Zvláštnost tato častěji objevovala se mi na západě nežli na jihu.

Na př.: dy semž nikamž nešel; dy siž koupi maso sám (Strážov); vy stež ňákej (Sušice); kde souž ty časy; dysež (= když je) země moc sprachla (Žihobec); dy siž na mně hledět nemoh (Polyň); dy siž to nebude moct nabrat; dy siž to takovej člověk přeje; dyž sež (= jsem-ž) byl mladej; dyž sež (já) tam byl; dy semž jél a vůl mi kulhal; dyž sež mně stejská; dyž sež pídili po chlapci; dyž semž to utrh; dyž sež tady trhá (Kolinec). — Příklady tyto jsou od různých osob, a uvedl jsem je proto, abych ukázal, že obvzláště přisouvá se tu *že* ve rčení: když jsem, jsi. — Jakejž máš voves (Písek); dyž stež nám nechtěla dát (Křešťov.); kam jsiž si dala husi (Žihobec); když sež o mně nestál (Prapořiště); dy sež tak dovázalo (Sousedovice); dyž siž ty sedláčku pán (Strak.); dy semž ji nic nedal (Hoštice); dyjž sež vyspala (V. Bor); — co stež brali (Nežetice); čiž siš (Todeň); jak *sež* máte? *když* (kdy) se napil? dy *souž* přišli; *kdež* si byl; *což* děláš? (Velešín).

§ 23. š.

1. *šš* splývá v *š*, na př.: vyši strom (Svojn. a j.).

2. *š* střídá se s *s*, na př.: dybych musil v krevi zustat — mušim it (Vranov); vodník sisle m. šišlá (Smrčí); *slápnout, slapat* (Velešín, Sv. Jan);

3. *š* mění se v *ř*, na př.: *křtít* = řtít = štít u domu (Sv. Jan); srvn. s tím *křims* = řims — Gesims = sims.

4. *š* mění se v *j* (srvn. § 21, 8 a § 23, 1), na př.: učej (m. učeš) si vlasy (Svojn); učej se (Řepice); černá, pasej-se m. paseš se (Písek); učej se (Komářice).

*) Srovn. jen cem poď! Praž.

5. *š* mění se v *ž*, na př.: spížeje (m. spíše) tam byly dvě vdovy (Kolinec).

6. *š* mění se v *č*, na př.: *lepčí* (Postřek.); nic *inčiho* nedostaneš; *radči* (Strážov); *č*ebelí se na to vedle: *š*ebelí (= ševelí, třese se; Řenče, Přešt.); *č*ach, *č*achrovat, řičičkář (řešeto), u*č*mouřit, *č*mejrat (šimrat - čmejří. chmýří); lep*č*í, an*č*pígl (Svojn.); ten si na nich po*č*mák (Jinín); *počtívat* (Partot.); *počtáře* (Varvaž.); má přeci drobet *lepčí* povah (Štěkeň); jepči*č*ka m. jeptiška (Todeň); jin*č*í (Komářice); *kačna, počta, počtář* = postmistr (Zubč., Sv. Jan, Komář.).

7. *š* mění se v *c*, na př.: *cic*mat m. šišmat = mazliti se (Jíno); potom na něj *cápni* = šlápni (Štěkeň).

8. Posud vyskytuje se stč. skupina *šč*, na př.: divili se přes to ne*šč*estí (Strážov); *šč*asnej člověk (Todeň); *ščasný* dřevo = modřín, *ščestí*, nesčestí, nesčasnej (Zubčice); *sčestí* (Velešín).

9. Častěji ovšem naskytuje se tu změna *š* v *ch*, na př.: *ch*časný, ne*ch*čestí (Domžl.); sem nej*ch*časnějším člověkem (Strážov); *ch*časný dobrýtro (Žihobec); *ch*časně vstává (dto); *ch*čestí domu tomu (Řepice); *ch*čestí i *ch*časný (Přeštice, Svojn.); po*ch*čestilo se mu to (Svojn.); vedle *chčestí* říká se ve Svojnici též *čestí*, kde *š* se odsouvá; rovněž tak: *č*asný dobrýtro (Strunkov., Volyň); *č*esti zdravi přejeme (Písek).

10. *š se odsouvá:*

v násloví, na př.: *matlavý* = šmaťchavý (Třebeč).

11. *š se přisouvá:*

v náslovné skupině *šk* (srvn. *sk* § 21, 10), na př.: *šk*rabiška (Postřek.); ej jak tam *šk*rejpe m. krápe (dto); *šk*rejpá (Domžl.); vy*šk*rejplo horké pivo (Kolinec); *šk*ňoural mrzutej, *šk*ňourat; *šk*atka papíru (lat. charta; Svojn.); — *škorňoutka, škornička* = kornout (Velešín); *škorně* i *škornout* (Sv. Jan);

v zásloví u příslovek místo *e*, na př.: lacněj*š* m. laciněji; dávněj*š*, míněj*š* (Postřekov); dnes je vo jeden kabát teplej*š*; nenechám si radej*š* nic (N. Kdyň); pomalej*š* (Horažď.); pozdej*š* zase pošlem (Hudl.); mluví zdlouhej*š* m. zdlouhavěji (Soběkury); *pozdejš* (Brloh, Štěkeň).

12. Někdy nacházíme přisuto *št*, na př.: dyž sem*št* chtěl ít (Kolinec); jen dyž sem-*ště* dostala (Žichovice); nejčko dyž sem*št* voják (D. Pořič).

§ 24. č.

1. *č* mění se někdy v *c*, na př.: *c*abero! vy*č*abřila už si se (běhno - něm. zappeln? Řenče); *c*in*c*anej, *c*in*c*i; le*c* (Svojn.), jinde: činčanej, leč a j.; nechci nic, *lec* toho holuba (Varvaž.).

2. *č* mění se v *j*, následuje-li po něm *c*, na př.: u*j*-ce m. uč se (Písek); dej to ko*j*ce (dto.); v oma*j*ce; v sedni*j*ce je teplo; kup tej školа*j*ce tašku; šel k babi*j*ce (Řepice); v zlatej šněrova*j*ce; po če*j*ce (čočce); namo*j* ci; přesve*j*-ce m. přesvědč se (Kraselov); na kyti*j*ce, v kapli*j*ce; dej to děve*j*ce; na ty*j*ce (Svojn.); pro*j* ci nepřišel (Křešťov.); na pavla*j*ce stála (Hoštice); na tej řeza*j*ce (Doudl.); ko*j*ce (Todeň, Zubčice); sou tu *špajci* (Sv. Jan).

3. *č* velmi rádo mění se v *š*, na př.: náš lichtář má *š*tyry koně vraný (Vranov); *š*molec m. čmel, *š*tvrtka, *š*trnáct (Žihobec); *š*tverák, *š*tyrák (Řepice);

*št*vrt, *št*yři, břeš*t*an m. břečtan, říš*n*ej m. říčný, chlap*š*e (Svojn.); říšnej, cos to ďál chlap*š*e? (Postřek.); kamarádky iný do pošta mně vzaly (Elhovice); *dolíšek* = dolíček, rybník (Horažď.); chlapše, poď už (Sv. Jan); baškory*) (Zubčice); *š*tyry klucí (Velešín).

4. *č* mění se někdy v *ň*, na př.: bzu*ň*ět vedle bzučet (Svojn.).

5. *č* mění se někdy v *ť*, na př.: *ť*ihý! m. čihy! (Svojn.);

dále původní *šč* uprostřed slova, na př.: na pištitej = jméno pole (Veřechov).

6. *č je odsuto* před samohláskou *c*, na př.: v tej zadní sedni*c*e m. sedničce (Horažď.); dala bych vám po kyti*c*e (Strunkov. u Volyně); spomocnice na židli*c*e sedí (Češtice); na ovča*c*e m. ovčačce (Lhota, Horažď.).

§ 25. Souhláska x.

Cizí tento dvojzvuk (ks) připojuji k sykavkám. Jest v našich nářečích užíván jen ve slovech cizích, na př.: *x*icht, *x*ims, Le*x*a a p., při čemž psán bývá obyčejně *ks*: *ks*icht, *ks*ims, Le*ks*a a p.

V některých slovech bývá *x* zaměněno se *z*, na př.: na je*z*ekuci m. exekuci, e*z*ecírka m. execírka (Strážov); nebo *zd*, na př.: hdo e*zd*ecírku zná, nemuší e*zd*ecírovat (Strakon.); — nebo *gz*, na př.: je jak *jegzekucí* (Varvaž.).

§ 26. Souhláska j.

1. *j* mění se v *ň*, na př.: *ň*ehně m. jehně (Todeň, Římov, Velešín, Zubčice, Brloh, Sv. Jan); na *Němčí* = jemčí (les) (Vochoz).

2. *j* mění se v *l*, na př.: krahu*l*ec m. krahujec (Svojn., Doudl. a j.); *krahulík* (Bil. Ž.).

3. *j* střídá se s *v*, na př.: jen se nevopí*v*ej m. neopíjej (Křešť.); ve vých. nářečích oblíbeno tvoření sloves V. třídy z I. 7 příponou — *jati:* bijati a j.

4. *j* střídá se s *h*, na př.: pí*h*avka m. pijavka (Svojn., Doudl. a j.).

5. *j* střídá se s *t*, na př.: sem špatnej pi*t*ák m. piják (Horažď.), vlivem infinitivu?

6. *j* jest *odsuto:*

v násloví slabice *ji-*, *je-*, na př.: už *i*m moc nechybá (Sulislav); *í*se (jisti) se chce (Vranov); poď *íst*, *ídlo* je vařený (II. H. Rad.); *e*sli vy mně ji nedáte; ten má krk, že by moh *íst* z vodru; vod *í*štěrky do postílky (N. Kdyň); vot-Ičina m. Jičína (Brnířov); ičko *iž* nechodím (St. Kdyň); cák my sme *e*ště ňáky chlapící, vet Uldrichu (Postřekov); ičko *i*m děkuju (Kouto); voli mněli *i*ha (Víteň); kamarádky *i*ný do pošta mně vzaly (Elhovice); budem *í*st maso, *í*trnice; k *i*nýmu statku (dto.); *i*ndy bejvalo šecko lacné; *i*nam, *í*zda, *í*kry, *í*dlo, *í*t, *e*ptiška m. jeptiška (Äbtissin); *e*sli, *e*ště máte *i*nčí *í*dlo, to budu *í*st (Strážov); *e*sli tě uřk muž (Janovice); *e*sli má řebřiny (Ondř., Hvízd.); dyž *i* šaty připravili (Maloveska); *e*n (jen) prej jez (Sušice); *i*ndá mušeli bejt taky

*) = žencké botky; snad pochází z »pa-škorně«, neboť *die Potsche* značí »lýčené třevíce«.

šikovný *í*st *í*trnice; *í*ho-*í*hu-*í*hem, *í*mel m. jilm (Žihobec); v *í*lovicích = jilo-višti (Soběšice); — *í*ho, *í*trnice, pudete na *í*třní; dřívejc tu bylo víc *e*ptišek; *í*náč to nebude vedle: jískra, jíkry a j. (Horažď.); *í*skavka = rozpustilec (Dlážďov); jako v Horažďovicích mluví se i v Řepici, Katovicích, Kvášňovicích, Strakon. a j. — von *í*, voni *í* (jedí); *í*st, *í*trnice a j. (Písek); von to *eště* nepohřešil; u *ívovýho* keře; *ítrocín* (Varvaž.); Francek je *inší* chlapík (Řepice, Strak.); vod-*ynajď* (Partot.); *íva, ímel, Iří* (Bil. Ž.); von by ešte ušel; hneska to *í*náč nejni (dto.); *e*sli chce *í*st (RHODS); puš mně, já mušim *ít* domu (Kraselov); *í*m nechci nic; *í*m-*í*me-*í*dlo; *í*stá *í*stota; *í*nej *í*nší; *í*va *I*nin; *í*skra, *í*cen (dto.); *í*mel, *í*trocín m. jitrocel, *í*nšejší; *í*maly (jmejlí) rostly na ňom; nehde *í*nde (Hoslovice); tomu *í*stýmu upad nos; muž *í* nesmí ceknout; *iž* sem dočkala (Češtice); — *e*piška; *e*sli pak je to pravda, ta *í*skra *e*ště *í*skří; *í*va a j. (Svojn.); — *e*ště (Todeň); *e*sli (Komář.); *a*ko (m. jako) hezky (Rankov); *í*ná modá (Otěvík); pět *iter;* izba (Velešín); *enť, inť* = jenť (Černice); *enť; esli, eště* přide (Brloh); dobrý *ídlo* (Sv. Jan);

v násloví před souhláskou, při čemž ovšem počítám v tento odstavec i slova, jsou-li složena s předložkou, na př.: rač vezpátek pu*d*u (N. Kdyň); *d*ěte muží k ženám (Mrákov); chlapěccí *m*eno; u nás to *d*e po sprostu; jen po*t*e (Postřekov); po sadu *d*e voda (Brť); — *m*eno mu *d*e po oci (Strážov); to *m*eno sem neslyšel; nepu*d*eš (Horažď., Katovice); vý*d*u za bránu (Strak.); při*d*u, pu*d*u (Žihobec, RHODS); po*ď* sem (Dub. Lhota); nepři*d*e (Todeň); *m*enovat *m*eno (Komář., Jedovary); při*m*ění (dto.); *m*ila (jmelí; Křešťov.); *s*me, *s*te atd. (Písek a j.); po*ď*, po*d*me, du — děte (dto.); vy*d*e peněz na šaty (Češtice); *d*u, *m*eno (Strážov, RHODS, Řepice); pu*d*e tě to na voči (Svojn.); po*t*e, po*t*é (Lhenice); *výdu* v pět z domova (Řepice); *přide* to porozlíčně (Varvaž., V. Bor); *pudu* domů (Komářice).

v středosloví, na př.: ne*s*tarší (m. nej-starší) sem byl já (Brniřov); *pudem* do sence; pučim ti to (H. H. Rad.); pu*č*te m. půjčte (po-žičte) mi to za (na) chvíli (Osek u Př.); pu*č*im (RHODS, Křešťov.); pu*č*il sem tě zlatej, (Řepice); de*š*to (m. dej-že-to) Pámbu (Žihobec, Křešťov. a j. v.); čarode*n*ice m. čaro-děj-nice (Svojn., Doudl.); podýždě m. pod-jížď (Svojn.); podyžť (V. Bor); pod*í*ž i pod-jíšť (Komšín); — kra*j*e chleba na zajedění; ten je pi*á*k m. piják, piavice, někdy: mušei m. mušeji; jak se vynacháze*i* (Strážov); tro*n*ik m. troj-ník, pu*č*il mu vobilí (Svojn.).

7. *j* jest *přisuto*:

a) *v násloví*, na př.: *j*akorát i akorát (Přešt.); na *j*ezekucí (Strážov, Písek); je *j*akorát vidět (Sušice); *j*akorát tak (Hoštice); *jegzekuci* (Varvaž.); von se *jakorát* k tomu nachomejt (Štěkeň); i *j*ano (Kraselov); *j*akorát se skameněla (Hoslov., Svojn.); *j*inkoust (Komářice); *jarmara* i almara (Zubčice).

Ženy zpívajíce mi v Strakonicích nár. písně vyslovovaly: *j*ani ne matička; *j*aby jí dal pámbu šeckno dobrý; *j*a když bylo po půl noci; *j*a potom; *j*a jeptiška pláče, kdežto v řeči kromě *j*akorát toho jsem neslyšel.

b) *V středosloví*, a to:

α) před souhláskou *sykavou*, na př.: dy*jž* sem s ní rozmlúval; hole*j*ěku, pospě*j*š si, svú holku převe*j*-si (Pocinovice); ke*j*zal sem (Postřekov); pro*j*č se

mrzíš? (N. Kdyň); ne*j*ž se Fanta přichysta; dy*j*ž sou slabši; von za*j*s přišel; co chce*j*š; až tam přijdeš, tá se na to koukni (Lhota); potřebovaly by převe*j*ženi; převe*j*ž je; kam je*j*st se ta náše láska děla; na Prahu*j*-se podívej; dne*j*s tejden (N. Kdyň); zkusila do*j*st se mnou (Mlyneček); ten je jako parejz (Podzámčí); dy*j*ž se mi ta nelíbí (Brnířov); na Klatovsku: pře*j*s den spí; dy*j*ž sme mněli mináž (Kolinec); *ajci* (Bil. Ž.); dej pozor *aj*-ce to neskřívá = neskřiví (Štěkeň);

zá*j*s, ná*j*s (Žichovice); dy*j*ž já se přistrojim; dyjž z vandru přišli; ne*j*ž sem nařezal; dyž se*j*-šlo před muziky (Zbinice): zase*j*-šest (Brť); níčko*j*e (Spůle); dej mně ove*j*s, seno moje (Maloveska); že nebude*j*ž žena má; ty de*j*š do kláštera; že*j*s mládence nedostala; dy*j*ž přijeli; Kristu*j*s sám (dto.); že-*j*se nezpracuje; Kristu*j*s Pán (Polyň); oma*j*čka (Žihobec); zmizi*j*-se (Řepice); špa*j*s (špás), sma*j*ž to; si tu za*j*s (Písek); — na Strakonicku: te*j*ž všichni vlastenci (Čestice); ko*j*st; done*j*s sem ho do Volyně (Radešov); dy*j*ž de mněsic na schod; za*j*s tak; dy se*j*š to přeříká (Radešov); a*j*ž se to doví pantáta (Hoslovice); dy*j*ž sem byl Přešticích;*) u*j*ž sem se voženil (Kraselov); pře*j*s ty hory, pře*j*s ty lesy (Strakon.); a*j*ž se chytal trámu (Hoštice); u na*j*s nečepili (Boubín); my by*j*sme si přáli (dto); a*j*ž se rozejdeme, pak se za*j*s sejdeme (V. Bor); — na Doudlebsku: chlape*j*e si hrál (Třebeč); chroma*j*zlík (dto); pře*j*šlo to, mněli *j*šme sami tři (Rankov); proče-*j*si si kalhoty svlek? (Březí); *špajs* škaredej; dy*j*ž se to vyvaří; a*j*ž by se chutě nám postavil; třeba*j*s se nenadál; leto*j*s stlouklo (Otěvík); do*j*st u na*j*s se sejde vody (Nežetice); bylo na*j*s sedum; za še*j*st neděl (Trh. Sviny).

Zvláštnost tuto nejdále (posud) postihl jsem v Soběslavi: vod na*j*s; veme*j*ž si klobouk; dy*j*ž im řekne: poneste jarmarku.

β) Před souhláskami *n*, *m*, na př.: rači potrpim de*j*ně hlad (Žihobec); už tě ne*j*ni spomoci (Hoštice); von toho de*j*ně spotřebuje (Jínín); u Pejmů m. Böhmů (Ondřov.); mocli ti to platí de*j*ně (Kraselov; Horažď.); jedu de*j*mu; dy pudou de*j*m (Sulislav); ne*j*ni (Komářice);

γ) před souhláskami *d*, *t*, *ď*, *ť*, na př.: *nebujď* s nim; *votamtujď* (H. H. Rad.); a*j*ť se nebojí říchu (Žihobec); jen je*j*ď; a*j*ť se krátí (Elhovice); te*j*ď sem šťastný (Čestice); poje*j*ď (Kolinec); vona pře*j*dla a von šil (Sušice); hdo penize nemá, a*j*ť do ni nechodí (V. Bor); neuvo*j*ď nás v pokušení; voca*j*dle (Horažď.); dy*j*ť (Písek); *votajď*, *vocajď*, *vodynajď*, *dyjť* (Partot.); le*j*ť ty ptáčku (Křešťov.); a*j*ť s tebou nemejknu; bu*j*ď si tam; ach necancej si rozum, dy*j*ť si blaf (Kraselov); z be*j*dla (= blahobytu) taky nejsme (Rankov); *najd*, *pojd* oknem, *přejd* kostelem; *ojd* doma = z domova (Zubčice); *posujd*, *vojd* = od (Brloh);

δ) před souhláskou *ř*, na př.: ve*j*řevný m. veřejný; v Ne*j*řanech (či Nýřana Nejřana?; Sulislav);

ε) před souhláskou *h*, *k*, na př.: zaře*j*htal kůň (Hoštice); více*j*krát (Dřešín); zase*j*k, přece*j*k, snad vlivem »zaseje, přeceje« (Komář., Doudl., Brloh);

j vsouvá se mezi dvě samohlásky ve slovech cizího původu, na př.: komedi*j*ant, karfi*j*ol a j. (Strážov, Horažď. a j.); *petrolijum* (Sv. Jan).

*) loc. bez předložky *v*.

8. Zmínky hodno jest záslovné *j*, které sporadicky objevuje se, na př.: ale Bože, von je hodny*j* (Pocinovice), kde zcela jasně z úst ženy postřehl jsem y + j; von tě jiny-*j* nafutruje (Maloveska). K tomu řadí se: k ty*j* přikupnici (Polyň), jež ovšem odpovídá dat. *téj*, častěji však tu přichází *tý* vysl. *ty*, k němuž mohlo přisuto býti *j*. Jiný zajímavý tvar jest *nij*, jenž snad povstal z acc. *něj*, snad je archaismem *ji* + *j*, na př.: uhodíme mu do *nij* pěstí, totiž: *do hrbu* (masc.; Kraselov).

§ 27. Přesmykování.

Přesmykování v řeči lidové je dvojí: buď nahodilé u jednotlivců, nebo v tom kterém okamžiku se sbíhající, a trvalé, vlastní většině obyvatel jistého okršku. Změně podléhají tu cizí slova snáze, poněvadž pořad hlásek v nich pro náš jazyk ztrácí svůj význam, domácí pak slova upravuje si tím lid buď z pouhého pohodlí výslovnosti, nebo veden jsa chybnou analogií, domnělou příbuzností s jinou řadou. Vytknu některé, pokud se mi podařilo je zachytiti:

1. souhláska *n* je přesmyknuta, na př.: je takovej zapome*n*tlivej*) m. zapomnětlivý (Horažď.); klof*n*ík m. knoflík (Písek, Svojn.); *přímnout* (Partot.); šro*n*dlík m. šnorlein = šňůrka na bič (Polyň); dva *klofníky* (Komář., Zubč., Doudl., Velešín).

2. vedle *mhla* (Komář.) je na př.: ráno byla *hmla* (H. H. Rad., Jinín, Partot.); hmla chčíje (Kraselov, Nežetice); rovněž v Doudlebsku.

3. naproti spisovnému *provaz* je náležité *povraz*, na př.: s povrazami svázal (Vranov).

4. často se přesmykují *l* a *r*, na př.: ce*r*e*l*, ko*r*e*l*a (N. Kdyň, Krasel.); chorela (Sousedovice, Partot.); *r*a*l*va (Polyn, Štěkeň); berou na hlavu *r*a*l*vu (Jinín): dělal kava*r*i*l*a (Soběslav); ku*r*e*l* (= Koller = janek); pa*l*izo*r* m. parasol; *R*ou*l*enc m. Lorenc (Svojn.); K*r*ad*l*ubák (Doudl., Písek); má na hubě f*r*o*l* m. flor (Horažď.); vod tech ce*r*e*l*u kůš (Přeštice); Ce*r*e*l*ín m. Celerín (Horažď.); o*l*ing*r*e (Zubčice).

5. často se přesmykují *l* a *r* s jinou souhláskou, na př.: ten měl ňákou tu*lm*ací (= tuml; Pocinov.); i*m*a*l* m. ilm = jilm (Budětice); bolí mně *š*k*r*tán = krštán = chrštán = chřtán (Horažď.); *škrtál* (Bil. Ž.); co to má v *škrtáně* (Velešín); *š*l*í*ce m. lžíce (Přešt.); potí se až na ňom ká*pr*y stojí m. krápy = krůpěje (Jinín); *hl*odnout se m. *l*o*h*nout (udeřit) se; ro*ngl*ičky m. rolničky (Svojn.); kápra = krůpěj (dto; Komářice); ka*r*a*m*ádit m. kamerádit (dto); *ochlemka* = ochmelka (Velešín).

6. ve slově *procesí*, na př.: pro*s*e*c*í (Domažl.); s tou procesí (Víteň); prosečí jakorát šlo (Dřešín).

7. ve slově *mšice*, na př.: *šm*íce (komáři) tak na člověka nejdou (Postřek; N. Kdyň).

8. ve slově *blbý*, na př.: jedna je bi*bl*á (Postřek.).

*) Nemyslím, že tu zachován kmen men — (mę).

9. souhlásky *k-t*, na př.: tak sem im ráno krk a š*tik* m. škyt (Kraselov); mám š*tik*avku, š*tik*ačku; von š*tik* (Horažď.).

10. ve slově *stipendium*, na př.: *diš*pensium (Postřekov).

11. souhlásky *k-p*, na př.; *kop*rvadlo m. pokrvadlo = pokryvadlo = poklička (Třebeč); *kop*rvátko (Komář., Brloh, Velešín).

12. souhlásky *h-ř*, na př.: za*hř*ejtej (za-řeh-tej), koníčku vraný (Křešťov.); *hř*ejtat (Svojn., Doudl.).

13. souhlásky *ř-j*, na př.; ve*jř*evný m. ve-řej-ný (Sulislav).

14. ve slově *mšitky*, na př.: *šm*učky (Dřešín).

15. ve slově *Danihel*, na př.: Da*hyn*ěl (Jinín).

16. ve slově *eksekuci*, na př.: šel na je*zek*ucí (Strážov).

17. ve jméně *Žabo-vřesky*, na př.: Za*vob*řesky (Svojn.); *vrb*ínka = barvínek (Partot.).

18. ve slově *vejňafky* (žvást), na př.: vej*fň*aky (D. Kral.).

19. ve slově *vratička*, na př.: ra*tv*ička (Varvaž.).

20. ve slově *erteple* = Erdäpfel, na př. er*pet*le (Varvaž.).

21. ve slově *zdvihej*, na př.: z*vid*ej víc ty hňápy (Štěkeň).

22. ve slově *jmelí*, na př.: samá *mej*la je tu (Varvaž.).

23. K těmto druží se hojně přesmyček samohláskových, takže tím řeč nabývá zajímavé barvitosti, na př.: *bze*jna m. *bez*ina (Todeň); pole v ra*dil*cich m. ra*dli*cích (Holkov.); *špi*tal m *šep*tal (Strašice); *kry*fov m. kirchhof, *brusničky* m. brusinky (Velešín) a j.

ZKRATKY.

Bil. Ž. = Bilenice u Žichovic (Sušice).
Branšov. = Branšovice.
Čern. = Černice u Krumlova.
Černov. = Černoves u Nepomuka.
Č. Kruml. = Český Krumlov.
Č. Poříč. = Červené Poříčí.
D. Kral. = Dolní Kralovice.
D. Lukav. = Dolní Lukavice.
Dobeš. = Dobešice.
Domžl. = Domažlice, Domažlicko.
Doudl. = Doudleby, Doudlebsko.
D. Poříč. = Dolni Pořič u Horažďovic.
Dub. Lhota = Dubová Lhota.
Elhov. = Elhovice.
H. Hamr = Horní Hamr.
H. H. Rad. = Hvozd, Hodovíz, Radějov u Manetína.
Holkov. = Holkovice.
Horažď. = Horažďovice.
Hoslov. = Hoslovice.
Hošt. = Hoštice.
H. Rad. = Hvozd, Radějov.
Hradeš. = Hradešice.
Hudl. = Hudlice.
Husin. = Husinec.
Chod. = Chodsko.
Chotov. = Chotoviny.
Jedov. = Jedovary.
Kalen. = Kalenice.
Klat. = Klatovy, Klatovsko.
Komář. = Komářice.
Komš. = Komšín.
Krasel. = Kraselov.
Kruml. = Krumlov.
Křešťov. = Křešťovice.
Kucin. = Kuciny.
Lhota Kd. = Lhota u Kdyně (Melhut).
Lh. Spule = Lhota u Strážova.
Malov. = Maloveska u Klatov.
Mezhol. = Mezholez.
Mutěn. = Mutěnice.
Netol. = Netolice, Netolicko.
Nezdět. = Nezdětice.
Nežet. = Nežetice.
N. Kdyň = Nová Kdyně.
N. Postř. = Nový Postřekov.
Ondřov. = Ondřovice.
Ostruž = Ostružno u Kašp. Hor.
Otěv. = Otěvík u Trh. Svinů.
Partot. = Partotice.
Pocin. = Pocinovice.
Poř. Červ. = Poříčí Červené.
Postř. = Postřekov.
Prapoř. = Prapořiště u N. Kdyně.
Praž. = Pražsko.
Přešt. = Přeštice.
Přichov. = Příchovice.
Radkov. = Radkovice.
RHODS = Rohozeň, Hvízdalka, Ondřovice, Dubová Lhota, Spůle.
Řepic. = Řepice.
Řím. = Římov u Trh. Svinů.
Soběsl. = Soběslav.
Soběš. = Soběšice.
Strak. = Strakonice.
Stráž. = Strážov.
Stropn. = Stropnice.
Strunk. = Strunkovice u Volyně.
Střelhošť. = Střelhoštice.
Svato. = Svatopole u Horažďovic.
Sv. Jan = Svatý Jan u Budějovic.
Svojn. = Svojnice.
Škvrň. = Škvrňany u Plzně.
Tejn. = Tejnice.
T. Otěv. = Otěvík u Trh. Svinů.
Trh. Svin. = Trhové Sviny.
Třebom., *Třebomysl.* = Třebomyslice.
Varvaž. = Varvažov.
V. Bor. = Velký Bor u Horažďovic.
Veřech. = Veřechov.
Veř. H. = Veřechov u Horažďovic.
Vol. = Volyně.
Vřešťov. = Vřešťovice.
v. v. = viz výše.
Zahoř. = Zahořany.
Zář. = Zářečí.
Zbin. = Zbinice.
Zborov. = Zborovice.
Zubč. = Zubčice.

OBSAH.

4*

TISKEM J. OTTY V PRAZE.

